

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Plânlı Kalkınmanın Dört Yılı	4	Ali Şakir Ağanoğlu
Amerikan Bankacılığının Gelişimi (E. Sherman Adams'dan)	8	Çev: Necdet Durakbaşı
Amerika Mektupları	18	Dr. Mustafa A. Aysan
Bankaların Senet Karşılığı Avans Muameleleri	24	Vedat Onur
Kamu Personelinin Eğitim Konferansı	33	Dr. Nezih H. Neyzi
Uluslar Arası Para Fonuna (F.M.İ.) Göre Para Reformu (A.L. Jeune'den)	38	(Çev: Alp Gürus)
Öz Varlık Fonları ve Gelişen Sermaye Piyasası	44	Turgut Albayrak
Yeni Belediye Gelirleri Kanun Tasarısı ve Sigorta Şirketlerine Yüklenen Mükellefiyetler	55	Hayri Başer
Piyasa Hareketleri	58	Yıldırım Kılış
Piyasa Haberleri	62	Derleyen: Alp Gürus

şubat - 1967

cilt : 4 sayı : 2

*1967 Yılıının
ilk çekilişinde*

BİR DEFADA

MİLYON

LİRA

**LÜKS APARTMAN DAİRELERİ
ÇOK ZENGİN
PARA İKRAMİYELERİ**

Apartman daireleri, kaliteli malzeme kullanılarak, en temiz işçilikle özel surette inşa edilmiş kaloriferli parke ve marley döşemeli tam konforlu ideal birer aile yuvasıdır.

Paranıza güven, yuvanızda huzur

AKBANK

MUHASEBE M A K İ N A L A R I

- Alacaklı ve Borçlu Carî Hesaplar
- Faizli Ekstreler
- Tasarruf Hesapları
- Şubeler Hesapları
- Senet Kayıtları

Kalite - Organizasyon - Bakım

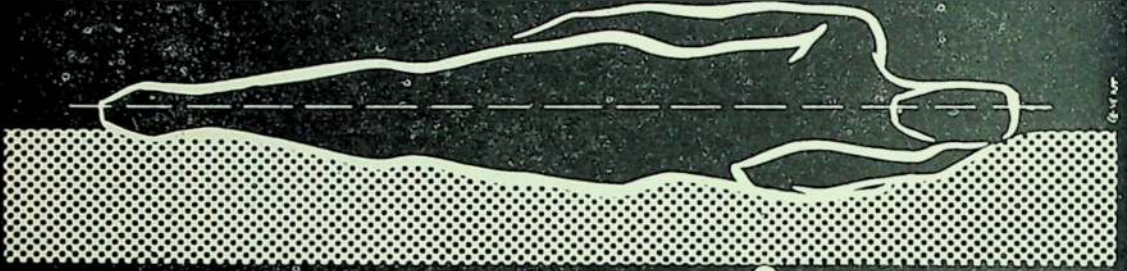
BÜROMAKİNA

TİCARET VE SANAYİ LİMİTED ŞİRKETİ

Bankalar Caddesi 54
Karaköy - İstanbul
Tel.: 44 21 19 - 49 77 81

Sümer Sokak 7/4
Ankara
Tel.: 12 83 10

VINYLEX

PLÂSTİK SÜNGER

Hava geçirir
Esnektir
Hafiftir
Sıhhidir
Kir Tutmaz
Dış Tesirlerden
Müteessir olmaz

YATAK
YASTIK
MİNDER

YUVANIZIN KONFORUNU TAMAMLAR

Fabrika : Maltepe KARTAL 53 39 00

SEVGİLİ OKUYUCULARIMIZ.

Dr. Mustafa A. Aysan bir süre önce Amerika'ya 9 ay için Stanford Üniversitesi, İşletme Fakültesi, «Milletlerarası İşletmecilik Eğitimini Geliştirme Merkezi» Finansman Programına katılmak üzere gitmişti. Dr. Aysan bu sayımızdan başlayarak, çalışma sonuçları ile Amerikan bankacılığına, işletmeciliğe, iktisadî hayata ve hatta yer yer toplum hayatına değinen yazılarını «Amerika'dan Mektuplar» başlığı ile sizlere arzedecektir. Dr. Aysan bundan başka, gerek mektuplarında dokunduğu konularda ve gerekse Amerika'daki bankacılık ve işletmecilik uygulaması ile ilgili diğer hususlarda okuyucularımızın sorularını da cevaplamayı vaat etmiştir.

Piyasa Hareketleri sütunumuzda bugüne kadar yalnız temel ticarî emtea ile altın fiyatları, toptan eşya fiyatları endeksi ve ihracat-ithalât rakamlarına yer verilmekte idi. Bu sayımızdan başlayarak bellibaşlı yeni teşebbüs ve yatırımlara ait haberler de bu sütunumuzda yer alacaktır.

Sayın Hikmet Keyman yılbaşından başlayarak Ankara temsilciliğimizi kabul etmiş bulunmaktadır. Okuyucularımıza bu hususu duyurur, kendisine gösterdiği ilgi için teşekkürlerimizi sunarız.

Sevgi ve Saygılarla

BANKA DERGİSİ

BANKA

AYLIK MESLEK ve FİKİR DERGİSİ

ŞUBAT - 1967 - CİLD 4 - SAYI : 2

Sahibi : Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şti. adına: Dr. Nezh H. Neyzi,

Yazı İşleri Müdürü : Alp Gürus

Basıldığı Yer : Yenilik Basımevi

İdare Yeri : İmam Sok. No.: 1 Kat: 3 - Beyoğlu

Yönetim Komitesi : Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu, Necdet Durakbaşı, Dr. Mustafa A. Aysan, Alp Gürus, Dr. Nezh H. Neyzi

Ankara Temsilcimiz : Hikmet Keyman

Abone : Yıllık 30 TL., Altı Aylık 15 TL.

İlân Tarifesi : Arka Dış Kapak 700 TL., Arka İç Kapak ve 2. Sahife 500 TL., Ön İç Kapak ve 1. Sahife 600 TL., İç Sahifeler 400 TL. Abone ve ilân bedelleri Derginin T. C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesindeki 768 numaralı ve T. İş Bankası A. Ş. Parmakkapı Şubesindeki 271 numaralı hesabına gönderilebilir.

BANKA, bankacılık alanında her çeşit görüşe açıktır. Dergimize gönderilen yazılar yayınlansın yayınlanmasın iade olunmaz. Yayınlanan yazılar rızamız olmadan iktibas edilemez. Haberleşmelerin, «BANKA, Aylık Meslek ve Fikir Dergisi P. K. 769 Karaköy - İstanbul» adresi ile yapılmasını rica ederiz.

PLÂNLİ KALKINMANIN DÖRT YILI

Ali Şakir AĞANOĞLU

İktisaden geri kalmış memleketlerin kalkınma hamlelerini ciddi hesaplar ve ölçüler içinde yapmaları zarurîdir. Bir toplumda geri kalmış olma keyfiyeti; maddî ve mânevi kıymet kaynaklarının yeteri kadar geliştirilememiş olması ve her türlü ihtiyaçların medenî ölçüler ve seviyelerde karşılanamaması halidir. Bu durumda, mevcut imkânları genişletici çalışmalar yapmak ve aynı zamanda, muayyen bir devre sonunda geri verilmek üzere, başka kaynaklardan yardım sağlamak ve topluca materyel ve sosyal değerleri kalkınmayı geliştirecek tarzda kullanmak gerekir.

Türkiye, kırkbeş yıla yaklaşan Cumhuriyet devrinde yeni bir hayat tarzının geliştirilmesi gayretleri içindedir. İkinci Dünya Savaşından sonra, kalkınma çabalarına yeni bir hız verilmesi zarurî olmuştur. Nüfusumuzun devamlı artması, Batı medeniyetine ulaşmak ve o medeniyetin sağladığı rahatlıklara kavuşmak arzularıyla dolu yeni bir neslin yetişmiş olması, tabii ve sosyal kaynak ve imkânlarımızın Harpten önceki devreye nisbetle daha fazla güç kazanmış bulunması... gibi vakıalar kalkınma çalışmalarımızı tahrik etmiş; bunlara ilâve olarak, hibe ve kredi şeklinde sağlanan dış maddî yardımlarla teknik bilgiler bu çalışmalara destek olmuştur.

Ancak, hangi işlerin ve ne ölçülerde yapılmaları gerektiğini tayin ve tesbit edecek bir plâna göre hareket etmek yerine, özellikle 1950'den sonraki yıllarda, politik temâyül ve tercihlere uyulmuş olması yüzünden geniş ölçüde israflara sebebiyet verilmiş ve kalkınma hamleleri yeterli olmamıştır. Yakın geçmişin acı tecrübeleri gözönünde tutulmuş olarak, 27 Mayıs 1960 ı takip eden devrede kalkınma gayretlerinin bir plâna bağlanması hususu Devletin asli görevleri arasına alınmış ve 30.9.1960 Tarih ve 91 sayılı kanunla «Devlet Plânlama Teşkilâtı» kurulmuştur. 27 Mayıs Devriminin getirdiği yeni Anayasa diye adlandırılan 1961 Anayasamızın 41 nci maddesinde; «... İktisadî, sosyal ve

kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, milli tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak devletin ödevi-
dir.» hükmü yer almaktadır. Bu hükme göre, iktidara gelen siyasi par-
tiler, kendi programlarındaki görüşler ne olursa olsun, Türkiye'nin sos-
yal, kültürel ve iktisadi kalkınma çalışmalarını plâna bağlamak ve bu
plâni uygulamak mecburiyetindedirler.

Devlet idaresine hakim olan bu yeni anlayış ile 1961 ve 1962 yıllarında birinci Beş Yıllık Plân hazırlanmıştır. 1962 Mali yılı plânlı devreye geçiş yılı olmuş ve 1963 yılından itibaren Plânın tatbikat programları uygulanmağa başlanmıştır.

Birinci beş yıllık plânın başlıca hedeflerini; daha geniş ölçüde iş sahaları açmak, sosyal guruplar arasındaki gelir dağılımını daha âdil ölçülere indirmek, iç bünyede mâlî istikrarı sağlamak, paramızın iç ve dış değerini korumak ve fiyatlarda kararlılık temin etmek, ve niha-yet, memleketin kendi kaynaklariyle geçinmesini ve kalkınmasını müm-kün kılacak bir ortam hazırlanarak dış yardımlara ihtiyaç duymamak hususları teşkil etmektedir. Ancak, dört yıllık tatbikatta bu hedefle-re doğru yeteri kadar başarı ile yürünememiş ve plânın temel prensi-bini teşkil eden yıldan yıla % 7 nisbetinde ortalama gelir artışı sağ-lanamamıştır.

Kalkınma hızı da denilen bu nisbet, plân tatbikatının birinci yılı olan 1963 de, iyi bir ziraî mahsul yılı olması dolayısıyla, % 7,6 olarak gerçekleşmiş ise de sonraki yıllarda % 5 in altında kalmıştır. 1966 da, Temmuz ayının sonu itibarile yapılan hesaplarda, kalkınma hızının % 8,5 olacağı ileri sürülmektedir. 1966 tatbikat programında ön görü-len yatırımlar, Eylül ayı sonuna kadar % 56 nisbetinde gerçekleşebil-miştir. Mâlî yıl sonuna kadar bu nisbetin % 70 i bulamayacağı anlaşılmaktadır. Bu durumda, 1966 yılında kalkınma hızının % 8,5 nisbetine çıkacağını kabul etmek güçtür.

Dört, yıllık devrede, gayrisafi millî gelir artışları nüfusa nisbet edil-diği takdirde, (1961 fiyatları ile) durum şöyledir :

Yıllar	G. S. Millî hasıla	N ü f u s	Nüfus başına G. Safi gelir	Yıllık G. S. gelir artışı
1962	52.207 Mil.	29.154.000	1690 TL.	
1963	56.200 »	29.880.000	1881 TL.	% 7,6
1964	58.674 »	30.623.000	1916 TL.	% 4,4
1965	61.459 »	31.391.000	1958 TL.	% 4,7
1966	66.678 »	32.207.000	2070 TL. (?)	% 8,5 (?)

Bu devre içinde yatırım programlarının realize ediliş nisbetleri ise :

1963 yılında ...	% 91
1964 »	% 77
1965 »	% 81
1966 (Eylül Ayı sonu itibariyle)	% 56 dır.

Plân uygulaması bakımından 1963 yılı en başarılı yıl sayılmaktadır. 1963 ü takip eden yıllarda plân tatbikatından yeterli sonuçlar alınamamasını; koalisyon hükümetlerinin iç bünyemizde istikrar sağlamaması, Aralık 1963 ayında patlak veren ve devam edegelen Kıbrıs hadiseleri ve Konsorsiyuma dahil memleketlerden istenen yatırım kredilerinin yeteri kadar temin edilememesi gibi iç ve dış siyasi sebeplerle izah etmek mümkündür.

Plân tatbikatının beklenen ölçülerde başarılı olamaması dolayısıyla, son dört yıl içinde şahıs başına yıllık gelirden belirli ve önemli bir artış kaydedilememiştir. 1966 yılında da bu gelir ikibin liranın altında kalacaktır. Sosyal guruplar arasında gelir dağılımı da henüz âdil ölçülerden uzaktır. 1966 yılında, 15 - 65 yaşları arasında bulunan ve çalışma çağında olan nüfus 13,5 milyon civarındadır. Bunun faaliyet sektörlerine dağılışı da şöyledir :

Tarımda....	9.901.000	kişi,
Sanayide....	1.354.000	»
İnşaatda....	414.000	»
Ticaretde....	490.000	»
Ulaştırımda....	321.000	»
Hizmetlerde....	1.003.000	» dir.

Bu guruplar arasında en düşük gelirli şahıslar ve aileler Tarım sektöründedir. Sanayi sektörü ile ticaret ve hizmet kollarında çalışanların gelirleri daha yüksektir. Sosyal sigortalara dahil işçilerin yıllık gelirleri ortalama 7.200 Lira civarındadır.

Bu durum, Türkiye'de kalkınma gayretleri içinde en önemli hamlelerin sanayii geliştirmeye ve sanayileşme hızının artırılmasına doğru yöneltilmesini gerektirmektedir. İş gücümüzün % 75 i halen tarım sektöründedir. Bu gücü, yeteri kadar çalıştırıp değerlendiremeyen tarım sahasından, her yıl artan nisbetlerde ekonominin diğer sektörlerine kaydırmak lâzımdır. Halbuki, 1966 yılında, bir önceki yıla nisbetle sanayi sektöründeki iş gücü artışının 109 bin kişi olmasına karşılık, tarım sektöründeki artış 136 bin kişiden fazladır. Sanayimizin daha hızlı bir tempo ile geliştirilmesi bir problem olarak ortada durmaktadır.

Henüz bir sanayi memleketi haline gelememiş olmamız en önem-

li etkisini dış ticaretimiz üzerinde yapmaktadır. Ziraat mahsullerine inhisar eden ihracat ile mühim bir kısmını sınai yatırım maddeleri ve sınai mamuller teşkil eden ithalâtımızı karşılamaktan çok uzağız. Son dört yıl içersinde de ithalât ve ihracat faaliyetlerimiz yıllık programların tayin ettiği ölçülere sığmamıştır. Dış tediye açıklarımız devam etmektedir. 1966 yılında bu açık, Eylül ayı sonu itibarile, bir önceki yılın iki misline çıkmıştır. Dört yıllık devrede ithalât ve ihracat rakamları şöyledir :

Yıllar	İ t h a l â t	İ h r a c a t	F a r k
1963	687.5 Mil. Dolar	368.1 Mil. Dolar	— 319.5
1964	537. » »	411. » »	— 126.
1965	572. » »	459. » »	— 113.
Eylül 1966	534. » »	303 » »	— 231.

Kalkınmanın belirli ölçüler içinde yürütülmesini sağlamak üzere hazırlanmış ve uygulanmasına geçilmiş olan Birinci Beş Yıllık Plânın ilk dört yılı yeteri kadar başarılı bir devre olarak vasıflandırılmaz. 1967 yılında tatbik edilecek program üzerinde de iyimser bir görüşe sahip olmak güçtür. Ancak, bir deneme devresi sayılabilecek bu dört yıl içinde çok faydalı tecrübeler kazanılmış ve bilgiler edinilmiştir. Bu bilgi ve tecrübelerin aydınlığında hazırlanmakta olan ikinci beş yıllık kalkınma plânına, memleket gerçekleriyle daha iyi bağdaşacak bir şekil ve muhteva verileceğini ümit etmekteyiz.

AMERİKAN BANKACILIĞININ GELİŞİMİ (*)

Yazan: E. Sherman ADAMS

Çeviren: Necdet DURAKBAŞA

Ticaret Bankacılığının gelecekteki inkişafı nasıl olacaktır? Mevzuatta doğabilecek değişikliklerin etkileri neler olabilir? İktisadî gelişmenin, yeni tekniğin etkileri nelerdir?... Bankacılığın yapısında ne gibi değişimler beklenebilir? Bankalararası rekâbet ne şekil alacaktır? ... Ve bütün bu unsurlar bankacılığın gelişmesini ne yolda etkiliyecektir?...

Bunlar, tarafımızdan bankacılar, iktisatçılar ve menkul kıymet tahlilcilerine anketle sorduğumuz sorulardır. Çoğu sorularda, cevaplar birbirini tutmaktadır. Bir kısmında ise, görüşler farklıdır. Bununla birlikte bankacılığın temelli ve sür'atli bir değişmeye uğrayacağı hakkındaki görüşte tam bir mutabakat vardır. Şüphesiz değişme hızı daha da artabilir.

Banka Şubelerindeki İnkişâf

Önce bankacılığın yapısına bir göz atalım: Bir bütün olarak bankacılıkta uzun yıllardanberi şube sayılarında bir artış görülmektedir. II. Dünya Savaşından bu yana bankalardaki mevduat 2 misli arttığı halde, şube sayılarında 4 mislinden fazla bir artış olmuştur. 1964 yılında ilk defa banka şubeleri sayısı, banka sayısını aşmıştır. Şube sayısını tahditliyen mevzuata rağmen, henüz bu gelişmede bir duraklama görülmemektedir. Öteyandan, ankete katılanların büyük bir kısmı şube sayılarındaki artışı kısıtlayan mevzuatta önümüzdeki 5 - 10 yıl içinde önemli hafifletici değişimler olacağını belirtmişlerdir. Bankacılar, iktisatçılar ve menkul kıymet tahlilcileri arasında bu kanaati paylaşanların nisbeti onda dokuzdur.

Yine bu kadar büyük nisbette istirâkçı, eyaletler hudutları dışına çıkan bir «örgütlenme» şubeleşme'yi muhtemel görmemektedir. An -

(*) Journal of the American Bankers Association'ın Kasım/1966 sayısından çevrilmiştir.

cak bazıları bunu merkez kesimlerinde mümkün buluyor. Fakat genellikle bugüne kadar örgütlenmeğe karşı olan eyaletler şube sayısında belirli ölçüde bir artışa müsaade edeceğı benzer. Florida ve Illinois bunlar arasındadır.

Buna karşılık, mahdut sayıda şubeye müsaade eden bazı eyaletler tahditleri azaltabileceklerdir. New Jersey ve Pennsylvania bunlar arasındadır. Bu arada, eyaletlerin şube sayılarını kısıtlayan kayıtlarına, federal ölçüde bir müdahale olacağı düşünülmemektedir.

Çoğu iştirâkçiler iktisadî zorunlukların şube sayılarını artırdığı -nı ve artırmağı devam edeceğini söylemişlerdir. Ve buna karşı muhalefet öncesine göre daha azdır. Bazı küçük bankalar durumları itibariyle şube bankacılığını bir tehlike olarak değil, belki birleşmek için bir imkân olarak görmektedirler.

Holding Şirketler

Bazı bankacılar, holding tipi bankaların çok artacağını belirtmişlerdir. Son yıllarda, holding tipi bankalar, şube sayıları ve mevduatları açısından bankacılıktaki nisbî önemlerini -sırasıyla- % 7 ve % 10,5 a yükseltmişlerdir. Bu yıl 2 New York City Bankasının holding şirketi teşkil etmesi konuya daha da bir canlılık ve önem kazandırdı. Bununli birlikte örgütlenme üzerindeki tahdit kaldırıldıkça, sonunda bir kısım holding şirketlerinin örgütlenme yoluna dönmeleri mümkündür.

Öteyandan, örgütlenme üzerindeki mevzuatın hafifletilmesi bugüne kadar mümkün olmayan birçok birleşmeleri de temin edecektir. Yine bu gibi birleşmelerin sayısı, geniş ölçüde, bu hususta uygulanacak politikaya bağlı bulunmaktadır.

Birleşmeler

Bugünkü durum şüphesiz şaşırtıcıdır. Çoğu kimselere göre, Adliye Bakanlığının birleşmeleri engelleyen tutumu -bu birleşmeler rekâbet açısından dar şekilde hükme vurulsa da- Meclisin temayülllerine karşıdır.

Tam şu sıralarda, bankacılar kadar, Milletvekilleri de Adliye Bakanlığının bu politikası karşısında belirli şekilde tedirgin görünmektedirler. Şüphesiz çoğuları, böylesine karışık bir durumun alabildiğine devam edemiyeceğı kanısındadırlar. Ankete katılanlardan mühim bir kısmı, bankaların birleşmeleri konusunda daha anlayışlı bir politikanın güdülebileceğı inancındadırlar.

Bir banka İdare Meclisi Başkanı bu konuda şöyle demektedir: «Bugünkü durum ümit karıcıdır. Fakat, Adliye Bakanlığının banka birleşmelerini önleyen bu tutumunun er geç değışeceğı inancındayım»

Bazı bölgelerde, özellikle bir kısım şehirlerde, bankacılıktaki temerküz rekâbeti önlemeden gidebileceği yere kadar gitmiştir ve bu duruma göre ilgili eyalet mevzuatta değişiklik yaparak rekâbet hudutlarını genişletmedikçe yeni birleşmelere gitmek mümkün olmayacaktır. Bu değişiklik mutlaka bankaların faaliyet bölgelerinin genişletilmesi ve buralarda yeni temsilci şubeler açabilmesi anlamında değildir; Vinjinyadaki gibi, sadece daha geniş çevrelerde birleşmeye müsaade etmek suretiyle de mümkündür. Bir defa bazı kanunî engeller aşılsa, New-York gibi diğer eyaletler de aynı yolu takip edebilir.

Örgütlenmedeki bu şekilde genişleme temayülü, küçük bankalar arasında, yeni şubeler açarak rekâbeti körüklediği ileri sürülmek suretiyle köklü bir destek bulmaktadır. Bu yol, daha sonra yeni şubeler açılmasına imkân verecek «bir geçiş» hali yaratabilir. Fakat bu ancak, küçük bankalara, Virginia da olduğu gibi piyasada talip bulunabilmesine bağlıdır.

II. Dünya Savaşından bu yana, Amerikadaki ticaret bankaları sayısı 200 adet azalarak 13.800 e düşmüştür. Bu azalma, % 19 nisbetinde banka birleşmesine karşılık % 18 nisbetinde şube sayılarındaki artış sonucudur. Nitekim epey bir süredir ki, eyaletler veya federal ölçüde bankaların kurulmasına müsaade edilmiştir.

Değişen Temâyüller

Bununla birlikte birçok bankacı ve iktisatçılar bu temayülün değişeceği ümidindedirler. Yeni bankaların çoğu örgütlenmenin yasak veya hayli tahditli olduğu bölgelerde açılmışlardır. Söz konusu tahditler hafifletilirse, yeni bankalar açmanın cazibesi yok olacak ve yeni açılmış bankalardan bir kısmı da birleşmeye gidecektir.

Yine, ankete katılanların çoğu önümüzdeki yıllarda elektronik makinelerin kullanılması imkânının zorluğu, artan maliyet ve yeterli yönetici bulmaktaki güçlüklerin küçük bankalar karşısına ciddi birer mesele olarak ortaya çıkacağı kanısındadırlar. 10 milyon dolardan az mevduatı olan bankaların kârlılığı son yıllarda çok düşmüştür ve bu gidişin değişeceğine dair bir âlâmet de mevcut değildir. Durum özellikle nüfusun aynı kaldığı veya azaldığı çevrelerde bulunan bankalar için ciddidir.

Hiçbir iştirâkçi birleşmiş bankaların ortadan kalkacağını tahmin etmemektedir. Herkes, iyi yönetilen bir mahallî bankanın federal bir banka şubesine karşı kuvvetli bir rekâbet yapabileceği inancındadır. Bundan başka, birçok birleşmiş bankalar vardır ki, hiç kimse ne bunlara sahip olmak, ne de rekâbet etmek niyetinde olabilsin! Her halde,

iştirâkçilerin yarısından fazlası, iktisadî, teknik ve nüfusa bağlı faktörlerin gelecek 5-10 yıl içinde banka sayılarında önemli azalmağa yol açacağı kanısındadırlar. Hemen hemen bütün birleşmiş bankalar şube haline gelecek ve yeni şubeler açılması ise gittikçe sür'atlenecektir. Eski bir A R C B (*) başkanı, «dengeli olmak üzere örgütlenmeye müsaade edilmiş eyaletlerde daha az şube açılacağını» belirtmekte ise de, bu durum örgütlenmeye müsaade edilmemiş eyaletlerde kayıtların hafifletilmesiyle geniş ölçüde telâfi edilmiş olacaktır.

Bir büyük Güney Bankasının Genel Müdürü durumu şöyle açıklıyor: «Bankacılıkta en dikkate değer temâyül; büyük bankalara gidiş, az sayıda küçük bankalar, bugünkünden daha fazla birleşmiş bankalar ve banka şubelerinde yükselen bir artış şeklinde görünmektedir.»

Mevzuatta Muhtemel Değişmeler

İştirâkçilerin çoğu mevzuatta yapılacak başkaca değişikliklerin faydalı olacağı ümidindedirler. Meselâ, bunlardan bazıları, meclislerinin eskimiş mevzuatı yenileyebileceğinde oldukça nikbindirler. Eski bir A.B.A. (**) Başkanı bu konuda şöyle diyor: «Bankacılar ve Bankacılar teşekkülleri bankacılık mevzuatının günün icaplarına uygun hale getirilmesinde tesirli olmak durumundadırlar.»

Bir kısım bankacılar bazı mevzuatın zararlı olabileceği endişesindedirler. Bunlardan biri diyor ki; «Biz geçmişte politik şamar oğlanları olduk; gelecekte de olmamız mümkündür. Şurası bir gerçektir ki, memleketimizin önde gelen bankacıları gün geçtikçe devlet işlerinde daha fazla tesirli duruma geçmektedirler.»

Bankacılığın geleceği, geniş ölçüde ticaret bankalarının ve diğer malî kurumların yetkilerini tesbit eden mevzuatın tesiri altında kalacaktır. Bankaların yeni yetkiler sağlama gayretleri, bankaların rekâbetini arzulamayan müesses menfatlerce önlenmek istenecektir. Ortak fonların işleyişi ve gelirli tahvillerin piyasaya sürülmesi bu hususta güzel birer örnektir.

Bankacılar, bankalar dışındaki malî kuruluşların, bankaların sorumluluklarını yüklenmedikçe -vergi, kasa likiditesi ve umumî likidite, murakabe ve faiz, komisyon nisbetleri konularında olduğu gibi- ve ticaret bankalarının hizmet standartlarına varmadıkça, bankacılık sahasına kaymalarına karşındırlar. Bankacılara işin böyle olması gayet haklı ve adaletli gelmektedir. Ancak, kanun koymada eşitlik ve mantık her zaman yegâne müessir değildir. Cevaplar bu endişeyi belirtmekte ve bu hususta bazı güçlükleri mümkün görmektedir.

(*) Association of Reserve City Bankers

(**) American Bankers Association

İştirâkçilere, özellikle ticaret bankalarının ve benzeri kuruluşların vergi adaleti yönünden esaslı bir ilerleme ümit edip edemeyecekleri sorulmuştur. Bu soruya ankete katılan 3 gruptan -bankacılar, iktisatçılar ve menkul kıymet tahlilcilerinden- alınan cevaplardaki «evet ve hayır» nisbeti yarı yarıya olmuştur.

Murakabe Esasları

Bankaların kontrol ve murakabesinde durum nedir?

Bir kısım bankacılara göre, beklenebilecek en önemli gelişme, Federal Bankanın 3 murakabe organını 1 organa irca etmektir. Bu durum bir kısım bankacılara şüphesiz uygunsuz gelecektir. Ancak, çoğu iştirâkçiler, ister beğenilsin, ister beğenilmesin bu ihtimâli hayli kuvvetli görmektedirler.

Bu, mutlaka mahallî (eyâlet) murakabesinin azalacağı anlamına gelmemektedir. Öteyandan, bazı iştirâkçiler ise halen Washington'da olan bir kısım murakabe yetkisinin mahallî murakabeye bırakılabileceği inancındadırlar.

Şu hususu belirtmek gerekir ki, iştirâkçilerden hiçbiri «ikili» bankacılık sisteminin hemen veya gelecekte terkedileceğini tahmin etmemektedir.

Federal Bankanın murakabesindeki karmaşıklığı dikkate alan bazı iştirâkçiler, bunun merkezileştirmeksizin de yapılabileceği düşüncesindedirler. Bir Ortadoğu bölgesi banka müdürü bu konuda şöyle diyor: «Murakabe organları ve murakıplar arasında daha iyi bir işbirliği ümit ediyorum.»

Başka Ne Yenilikler Olabilir?

Bankacı iştirâkçilerin üçte biri, gelecek yıllarda, ortak bankalar ihtiyat fonlarında azalma yapılabileceği ümidindedirler. Diğer üçte biri ise bu konuda tamamen kötümserdir. Gerisi ise, bu hususta fikir yürütmenin güçlüğüne değinmişlerdir.

Bankacılar, kanunî ihtiyatların hayli yüksek olduğunda mutabıktırlar ve bu kanaatin bir kısım murakabe organlarınca da paylaşılabileceğini belirtiyorlar. Ne çareki, bankacılık otoriteleri, kendilerine daha önemli görünen diğer bir teklif öne sürüyorlar. Meselâ, Federal Reserve Bank'ın, sadece küçük bankalara ferahlık sağlayacak «bankaların büyüklüklerine göre bir ihtiyat ayırmaları» teklifi gibi.

Şu da var ki, ihtiyatların düşürülmesi, bankalara daha fazla bir yatırım imkânı sağlayacak ve bu da muhtemel faiz hadlerinin düşürülmesine yol açacaktır; bunun ise bazı amme otoritelerince tasvip göreceği şüphelidir.

İhtiyatlar üzerindeki talepleri dışında, bankacıların güdülen para politikasından esaslı bir şikâyetleri yoktur. Az bir kısım, para politikasının, genişleme ve diğer önemli malî piyasalarda başarılı rekâbet imkânından kendilerini yoksun bıraktığını söylemektedir. Ve bunlar şayet bu konuda olumlu bir çaba olsa bile bunun uzun sürmediğini belirtiyorlar.

Şurası dikkate değer ki, bütün iktisatçılar, bu hususda uzun vadeli düşüncülerinden olacak, «hayır» diyorlar. Menkul kıymet tahlilcileri ise konuya aynı şekilde ilgisiz görünmektedirler. Bunlardan biri, «uzun vadeli bir teklif olarak, malî politikanın şumulleneceğini ümit ediyorum» demektedir.

Rekâbet çevresinde gelecek 5 - 10 yıl içinde ne gibi değişimler olabilir?

İştirâkçilerin tümü, gerek bankaların birbirleriyle gerekse başka malî kurumlarla rekâbetinin gittikçe yoğunlaşacağı kanaatını paylaşıyorlar. Ticaret Bankaları rekâbete kendilerini hazırlıklı görüyorlar. Nitekim, halen faaliyette bulunmadıkları «mülk idaresi, sınaî yatırımlar ve yatırım şirketleri» alanlarına da girebileceklerini ifade ediyorlar.

Bankalararası rekâbet bazı sahalarda pek fazla değişmiyecektir. Şu sebeple ki, «şubeleşme» nin elverdiği ölçüde bu sahalardaki rekâbet esasen fazladır ve bundan fazla olması da mümkün değildir. Daha geniş bölgelerde «şubeleşme»ye imkân verildikçe, rekâbetin buralarda artacağı şüphesizdir.

Başka Rekâbet Alanları

Mevzuatın yatırımcı tasarruf müesseselerine özellikle müstehlik kredisi alanında yeni imkânlar sağlaması beklenmektedir. Ticaret bankalarının bu rekâbetten ne ölçüde müteessir olacağı konusunda düşünceler değişmektedir. Ancak, yatırımcı müesseselerin bu alanda hemen belli başlı etken olabileceğine ihtimâl verilmemektedir.

Bütün bunlardan daha önemlisi, yalnız yukarıda belirttiğimiz alanda tanınan imkânlarla değil, bundan başka, daha çok şube açmaya müsaade edilmesi gibi imkânlar verilmek suretiyle de yatırımcı müesseselerin rekâbeti gittikçe daha ciddi olacaktır. Öteyandan, yatırımcı müesseselerin 1950 lerde, mevduata ticaret bankalarından daha fazla faiz verebilmeleri gibi bir imkânı tekrar elde etmeleri beklenemez.

Diğer malî kurumların rekâbetinin de yoğunlaşması muhtemeldir. Sigorta Şirketlerinin, mülk idaresi (vekilharçlık), malî plânlama, esham - tahvilât muameleleri ve şahsî kredi alanlarına faaliyetlerini

yaymaları beklenebilir. Ancak, bu sahalara fazla girmeye, ticaret bankalarının da sigortacılık sahasına girebileceğinden çekinerek, yanaşmayacaklardır. Nihayet sigortacılık, ticaret bankalarının fertlere sunduğu mali hizmetleri arasında en cazip olanıdır. Ancak, kanun koyucular bu alanda bankalara yeni imkânlar sağlamakta pek hevesli görünmemektedirler.

Herşeyin üzerinde, genel görünüş çeşitli mali kurumların görevleri ve hizmetlerinin birbirinden ayrılması bakımından daha da bulaşıcıdır. Ticaret bankaları durumlarını muhafaza için tetikte olmak zorundadırlar. Fakat, bunda başarısız olacaklarını düşünmek için de bir sebep yoktur. Bankacı olmak müsait bir imkândır. Gerçekten, bu yeni rekabet oyununda bankacıların şansı hayli iyidir.

Elektronik Makineler Devrimi

Muhtemelen, önümüzdeki yıllarda bankacılıktaki değişmelerde en güçlü unsur elektronik makineler olacaktır. Elektronik makinelerin kullanılması (otomasyon) birçok banka muamelelerini değiştirdikten başka daha pek çoğunu da etkileyecektir. Çoğu bankalar, müşterilerini otomasyonun sağladığı imkânlardan faydalandırdıkları gibi bu gelişmenin daha hayli gideceği anlaşılmaktadır.

Daha sonra bu yol, ödeme sisteminde köklü bir değişmeye varacaktır: «Çeksiz cemiyet»-ki bunun hakkında geçen yıl hayli söz edildi- iştirâkçilerden hiçbirisi bu devrimin teferruatı veya onun bankacılık alanındaki in'ikâsları üzerinde açıklamada bulunmağa yanaşmadı. «Çeksiz cemiyette» bazı garip şeyler olacağı benzer; belki bazıları o derece garip de sayılmayabilir. Bununla birlikte, bu devrimden sonra, bankacılığın durumunun daha kuvvetli mi, yoksa daha zayıf mı olacağı henüz çözülmüş değildir. Ne olursa olsun, ankete katılanlar arasında, er geç, esaslı bir devrime şahit olacağımız kanısı yaygındır.

Bu ne derece sür'atle olacaktır. İştirâkçilerin dörtte üçü, önümüzdeki 5 yılda çeklerin hacminin bugüne göre esaslı surette artacağı ve «çeksiz cemiyete» doğru fazla bir ilerleme olmayacağı düşüncesindedirler. Öteyandan aynı nisbette iştirâkçi, 10 yıl sonra «kâğıtsız ödeme» sistemine doğru sür'atli bir kayma olacağı kanısındadırlar.

Cevapların incelenmesi, genç bankacıların eski bankacılara göre, daha sür'atle «para kartı» sistemine geçileceği düşüncesinde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu durumun, genç bankacıların yenilikleri daha kolay kabule elverişli olduklarını mı, yoksa eski bankacıların daha geniş tecrübe ve muhakeme olgunluğuna sahip bulunduklarını mı gösterdiği henüz belli değildir.

Bazıları cevaplarını tafsil etmişlerdir. Biri, «çeksiz cemiyetin getireceği mes'elelerin çok temelli olduğunu» işaret etmiştir. Diğeri, «acele» deyimini kabule yanaşmamıştır. Bir kısmı cevabın ne olacağını kestirememektedir. Fakat, en tipik mütalâa, «çeksiz cemiyet, sadece bir zaman işidir» şeklinde olanıdır.

Bunlara ilâveten, çoğu, elektronik makine kullanılmasının gittikçe artan ölçüde, yönetimin karar verme işinde yardımcı olarak kullanılacağı inancındadır.

Bankacılığın Gelecekteki Büyümesi

Bütün bunlar ve diğerleri bankacılık sanayiinin gelecekteki gelişmesi üzerinde ne derece tesir edecektir.

Son yıllarda, özellikle 1960 dan bu yana bankalar müthiş şekilde büyümüşlerdir. 1961-1965 arasında mevduat artışı ortalama yılda % 8 nisbetinde olmuştur. Vadesiz mevduat % 3 nisbetinde artarken, tasarruf mevduatı ve vadeli mevduat ortalama % 15 nisbetinde çoğalmıştır.

Bellibaşlı bankacıların çoğunluğu, bu büyümenin gelecek 5-10 yıl içinde aynı ölçüde devam edeceğinden emindirler. İştirâkçi iktisatçılarından daha fazla bir çoğunluğu ise aynı derece nikbin bulunuyorlar. Menkul kıymet tahlilcileri tahminlerinde daha az cesur davranmakta iseler de hiç de bedbin değildirlere.

Mevduatın nev'ileri dikkate alınırda, iştirâkçilerden çok azı, önümüzdeki 10 yılda vadasiz mevduatın en sonunda aksi bir cereyana kapılacağını tahmin etmektedir. Geniş ölçüde paylaşılan bir görüş, iktisadiyatın gelişmesi ölçüsünde, belki her yıl % 4 - 5 arasında bir artma görüleceğidir.

Faizli mevduatın, vadesiz mevduata göre -son yıllardaki artış temposunda olması bile- daha sür'atle artacağı hususunda fikir birliği vardır. Bu mevduattaki çoğalma, faiz hadlerindeki kısıtlamalarla kösteklenebilir. Fakat, herkesce de kabul edildiği gibi ticaret bankalarının tasarruf mevduatı ve diğerlerini cezbetmeğe muktedir oldukları muhakkaktır.

Bu yıl bu kadar dikkat çeken «tasarruf sertifikaları» bugün bankacılığın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu çeşit fonların, daha geniş ölçüde artması ümit edilir. Şu kadar ki, yeni mevzuat değişiklikleri bunların rekâbet şartlarını engellemesin.

CD'lerin Geleceği (*)

Tedavüldeki CD'lerin inkişafı ortaya çıkışlarından bu yana geniş ölçüde tahavvül etmektedir. 1961 yılında doğuşlarından sonra, tedavüldeki CD's ler önce süratli bir artış göstermiş, daha sonra bu artış durmuş; hatta telafi edilmiştir. Önümüzdeki yıllarda; çoğu bankacılar ve iktisatçılar, esas itibariyle bankaların kısa vadeli kaynakları mas - setme ve kârlı bir şekilde kullanabilme imkânlarına bağlı olarak, bu çeşit mevduatın hacminde bir devreden ötekine büyük değişmeler ola - cağı iddiasındadırlar.

Cevaplara bakılırsa, CD hacmi gelecekte bugüne göre oldukça yük - sek olabilir. Genellikle, beklenebilecek dalgalanmaların bugünkü sevi - yenin üstünde olabileceği tahmin edilmektedir.

Önümüzdeki 10 yılda banka aktiflerinin yapısı ne olacaktır

Şüphesiz, banka aktiflerini şekillendiren temel unsur, çeşitli sınıf - ların kredi talepleridir. II. Dünya Savaşı süresince kredi talepleri Fe - deral Hükümetten geldi ve bankalar aktiflerinin dörtte üçünü hazine ihtiyaçlarına kapatmış olarak savaşı bitirdiler. O zamandan bu yana, kredi talebi özel şahıslardan gelmiştir ve halen bunlara açılan krediler mevcudun üçte ikisini tutmaktadır.

Gelecek 10 yılda, bankacılar olsun, iktisatçılar olsun, özel şahısla - rın devam edecek kuvvetli kredi talepleri üzerinde mutabıktırlar. Ban - kacıların üçte ikisinden fazlası, ticaret bankalarının borç/mevduat ora - nının gelecek on yılda, şimdikinden önemli ölçüde düşük olabileceğine ihtimal vermiyorlar. İktisatçılar ise bu hususta tamamen aynı fikirde - dirler.

Şayet, ankete katılanların mevduat artışları ve kredi tahminlerine dair görüşleri gerçekleşirse, banka kredilerinin her yıl % 8 artması bek - lenmelidir. Bu, 10 yıl sonra, banka kredilerinin 1 misli artması de - mektir.

Gerek bankacılar, gerekse iktisatçılar aktiflerin şekillenmesinde, şu inkişaf lar konusunda geniş ölçüde anlaşık görünüyorlar: Federal Dev - let bonoları nisbetinde daha ziyade düşme, iş alemine özellikle müs - tehlikelere daha fazla kredi.

Esaslı Revizyon

Çoğu bankalar için, amme müesseseleri mevduatını ve Federal Re -

(*) Certificates of Deposit : Tasarruf sertifikaları «Mevduat Bonoları»

serve Bank'a olan borçları teminat altına alan Hükümet bonolarında, bu husustaki mevzuatta esaslı değişiklikler yapmadıkça, fazla bir düşme beklenemez. Fakat, bu revizyonun yapılması muhtemeldir. Meselâ, amme müesseselerine, mevduatları için, bir likidasyon halinde, ilgili bankanın bütün mevduatları üzerinde birinci dereceden bir rehin hakkı tanınabilir. Yahut bu gibi mevduat % 100 sigorta ettirilebilir. Ergeç modası geçmiş teminat usulleri terkedilecektir.

Cevaplara göre, Belediye bonolarına olan önemli kayma artık son bulmuştur. Gerçekten, Belediye bonoları fiyatlarında bu yıl başlarında görülen düşme birçok bankayı bu gibi senetlerini azaltmağa sevkettiştir. Bununla birlikte, gelecek yıllarda belediye bonoları nisbetinde önemli bir değişme beklenmemektedir.

Aynı şekilde ipotek karşılığı krediler nisbetlerinde de büyük değişme beklenmemelidir. Çoğu bankalar bina ipoteklerini, müstehlik kredilerinde (dayanır eşya kredilerinde) önemli bir imkân olarak görmektedirler. Ve bu piyasada tesirli bir şekilde rekâbet yapmağa devam edeceklerinde şüphe yoktur.

Son yıllarda bankalar ipotek karşılığı sigortalı kredilerini azaltmaktadırlar ve bu temayülün devam etmesi kuvvetle muhtemeldir. Diğer nevi ipotekli krediler -yeni mahalleler için verilen inşaat kredileri dahil- oldukça artacağa benzemektedir.

Bütün bunlardan başka, fazla kâr bırakan aktif kalemler nisbetlerinde bir artma beklenmelidir.

Yukarıda saydıklarımız, gelecekte bankacılıkta beklenen temel gelişmelerdir. Şüphesiz bunlar banka yönetiminde ciddi problemler ve vaatkâr imkânları beraberinde getirmektedir.

AMERİKA MEKTUPLARI

Dr. Mustafa A. AYSAN

Amerika Birleşik Devletleri'ne ikinci gelişim olduğu halde, burada gördüklerimi, Yurdumuzun şartlarıyla karşılaştırınca, yine şaşırıyor, yine ümitsizliğe kapılıyor, yine sonunda bu gelişme seviyesinin insan eseri olduğunu düşünerek, Yurdumuzun kalkınması bakımından ümitli oluyorum. Burada gördüklerimi Banka okuyucularıyla paylaşmak, özellikle bankaların çalışma şekillerini anlatıp, bizdeki çalışma usulleriyle karşılaştırmak ve okuyucularımızla birlikte, bu gelişme seviyesine biran evvel ulaşabilmek için yapılabilecek şeyleri gözden geçirmek istiyorum. Bu ilk mektupta sizlere içinde bulunduğum çevreyi anlatmaya çalışacağım.

1957 - 59 yılları arasındaki ilk gelişimde A. B. D.'nin Doğu sahilinde Boston'da kaldım. Harvard Üniversitesinde. Bu sefer Batı sahilinde California Eyaletinin San Fransisco şehrine 50 km. uzaklıktaki küçük Polo Alto kasabasındayım. Stanford Üniversitesinde. Stanford'a Batı sahilinin Harvard'ı diyorlar. Ünlü bir okul. Bu okulun, tam adıyla «Milletlerarasında İşletmecilik Eğitimi Geliştirme Merkezi - International Center For the Advancement of Management Education», kısaca (ICAME) adlı kuruluşunun «Finansman» programına katılıyorum. Türkiye'den üç kişiyiz. İşletme İktisadi Enstitüsünden Avukat Daim Demircan, Orta Doğu Teknik Üniversitesinden Dr. Turgut Var, bir de ben.

Programa katılan adayları geliştirmekte olan ülkelerden seçmişler. Çok değişik yaş, eğitim seviyeleri ile çeşitli derecede İngilizce bilgisi olan 56 kişilik bir topluluğuz, 18 ülkeden gelmişiz:

Milliyeti	Aday Sayısı
Hintli	11
Brezilyalı	6
Şilili	5
Columbialı	4
Güney Koreli	4
Mexicolu	4
Mısırlı	3
Türk	3
Milliyetçi Çinli	3
Filipinlerden	2
Gana'lı	2
Peru'lu	2
Tayland'lı	2
Arjantin'li	1
İsrael'li	1
Lübnan'lı	1
Singapur'lu	1
Yugoslavya'lı	1
Toplam	56

Yukardaki tabloyu, içinde bulunduğumuz milletlerarası çevre hakkında bir fikir vermek üzere sunuyorum. Günde üç defa 70 dakikalık «resmî toplantımız», yani dersimiz var. Hem klâsik konferans metodu ile hem de eğitilenin müzakerelere faal olarak katılması esasına dayanan ve İşletme İktisadı Enstitümüzde uygulanan «vak'a metodu» ile öğretim yapılıyor. Böylece işletme öğretmenleri iki metodun fayda ve mahzurlarını gözle görüyorlar. Programı düzenleyenlerin ümidi, hem buradaki yeniliklerden bilgi vermek, hem de öğretim metodu örnekleri göstererek, programa katılanların kendi ülkelerinde kullanacakları öğretim metodunun seçiminde onlara yararlı olmak. Şimdilik bu amacın başarıyla gerçekleştirileceğini kesinlikle tahmin etmek mümkün. Örnek olmak üzere, burada her iki metodun birlikte uygulandığını gördükten sonra, iyi uygulanacak bir vak'a öğretim metodunun, konferans şeklinde ders vermekten ibaret olan klâsik öğretim metoduna üstünlüğü hakkındaki kesin inancım daha da kuvvetlendi. Konferans usulü, hele bizim okullarımızda uygulanış şekli ile, öğrenciyi ezbercilik, arızî, az ve sadece imtihan için çalışma, daima öğretmene veya konuyu daha iyi bilen birine başvurmayı âdet haline getirme, düşünme ve yaratıcılık kabiliyetinin körlenmesi, mantığın zayıflaması gibi kötü alışkanlıklara sevketmeğe hayli müsait. Oysa vak'a metodu, öğrenciyi, daha ziyade yaratıcı ve bağımsız düşünme, devamlı, fazla ve düzenli çalışma, iyi yargılama ve yenilik yaratma gibi iyi alışkanlıklara itiyor. Burada her iki metodla öğretim gördüğümüzden farkı elle

tutulurcasına görebiliyorum. Hele işletmecilik gibi sonuncu vasıfların çok önemli olduğu bir alanda vak'a metodunun üstünlüğü açıkça görülüyor. Konunun burada daha geniş tartışmasına girmek lüzumsuz olur. Ancak Türkiye'nin uzun vadeli eğitim plânlamasında iki metodun mukayesesinden çok faydalı bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Bunu eğitimcilerimizin dikkatine sunmakla yetiniyorum.

Yepyeni bir binada ders görüyoruz. Beş milyon dolara çıkmış. İlk günlerde daha ustaları içinde çalışmakta idi. Stanford Üniversitesi'nin diğer faaliyetlerinde olduğu gibi bu bina da tamamen şahıslar, varlıklı aileler ve özel şirketlerin yaptıkları bağışlarla finanse edilmiş. Bizim üniversitelerimizin bu konuda çektiği sıkıntıları düşündükçe bu usulün bizde de yaygınlaşabileceği ve yaygınlaştığı ölçüde Ülkemize büyük faydalar sağlayacağı zamanları ümitle bekliyorum. Zenginlerimizin, varlıklı ailelerimizin ve özel şirketlerimizin kulakları cınlasın!

Program aynı zamanda fabrika ve işyeri ziyaretleri ile destekleniyor ve bu ziyaretlerde pekçok şey öğrenmek mümkün. Uzayda dolaşan uydulardan birini (Aegena), denizaltı füzelerini (Polaris) yapan, daha büyük ve uzun menzilli «Poseidon» füzesi ile saatte 2500 Km. hızla uçacak uçakların denemelerini başaran «Lockheed» Şirketi birincisi idi. Bu dev teşekkülün her yerini görmek mümkün değil. Bu devin nasıl idare edildiğini filmlerle anlatmaya çalıştılar. Film ve açıklama 3 saat sürdü.

İkinci defa bizde «Serbest Mali Müşavirlik» «Muhasebe Uzmanlığı» v.s. adlarla anılan bir muhasebeci firmayı ziyaret ettik: Arthur Anderson Co. Yıllık hizmet satışları tutarı 100 milyon doları bulan, A.B.D. de 37, diğer ülkelerde 35 bürosu bulunan ve vergi beyannameleri hazırlamaktan, makinalı kayıt sistemleri kurmaya ve işletme müşaveresine kadar çok çeşitli faaliyetler gösteren dev bir hizmet müessesesi. Yurdumuzdaki «Serbest Mali Müşavirlik» Kanun Tasarısı üzerindeki çeyrek asırlık tartışmaları düşündükçe ve mesleğin burada kazandığı önemiyle karşılaştırdınca insan ümitsizliğin kenarına kadar geliyor. Ama bizde de bu zamanlara gelineceği hususundaki kuvvetli inanç destek oluyor. Hukukçuların, muhasebe mesleği mensuplarının, kanun yapıcılarımızın ve de ilgili bütün resmî ve özel teşekkülleri ile bankacılarımızın nazarına sunarım.

Çok yakında bir ikinci elektronik şirketini tek başıma ziyaret ettim. Çok faydalı şeyler öğrendim. Bir tanesi şüphesiz mühendislerimizce ve ilgililerce bilinmektedir. Bu, bir bakır kablunun içinden 18 - 20 mesaj akımını aynı anda ve birbirine karıştırmadan geçirmeyi sağlayan ve ondan sonra da alıcı tarafında bunları düzenli bir şekilde

alıcılara (meselâ telefon) dağıtan bir elektronik alet. Bu alet ve benzerleri ile bakınız Amerikalılar ne yapmış: Bütün A.B.D. şehir ve kasabalarını çeşitli merkezlerde kurduğu otomatik santrallerle bağlamış. O şekilde, Batı Sahilinde odanızda otururken canınız Doğu Sahilindeki bir ahababınızla görüşmek istedi. Otomatik telefonunuzun başına oturup 10 numara çevirdiniz mi, ahababınızın evindeki telefon çalmaya başlıyor ve evde ise rahat rahat 10-15 saniye sonra onunla konuşmaya başlıyorsunuz. Doğu Sahili ile Batı Sahili arasında 5000 Km. var. Türkiye'deki oranlarla telefonu «Şehirlerarası» ndan isteyerek beklemek gerekse 8 - 10 saat beklemeye ihtiyaç olurdu. Telefon deyip geçmemeli!... Böyle bir imkân Türkiye'de de sağlansa Milli gelirin sadece bu yüzden epeyce artacağı tahmin edilebilir. Bütün Türkiye'de telefon beklemekten kaybedilen zaman ve enerjiyi düşünmek bile üzücü. Teknik adamlarımızın, plâncılarımızın, P.T.T.'cilerimizin konuya bir gün eğilmelerini ümit etmekten başka çare yok!

Birçok ülkeden gelen çeşitli insanlarla bir arada yaşamamanın pek çok faydası arasında, görülenler üzerinde açılan müzakereleri söyleyebilirim. Hayretle göze çarpan husus, A.B.D.'de uygulanan ileri usullerden çoğunun hepimizce bilinmekte olmasıdır. Eksiğimiz bunların uygulanmasıdır. Stanford Üniversitesi'nin bu programa bu kadar önem vermesinin sebebi de budur, bence. Bu ileri metodların uygulanmasını sağlayacak işletme yöneticilerini yetiştirecek öğretmenlere uygulama usulleri de gösteriliyor. Genellikle uygulama çabalarının karşısına, bizde de olduğu gib koskoca bir «değişik şartlar» yasağı konuyormuş. Temsilcilerden öğreniyoruz. Ancak çeşitli uygulamalardan da öğreniyoruz ki «değişik şartlar» pek o kadar önemli bir engel değil. Şartları birbirine benzeyen ülkelerde değişik ileri metodların uygulanmasından belli oluyor. Meselâ, bizde üzerinde epeyce düşünülen, fakat bir türlü uygulanamayan ve 1967 programında da ihtiyâtla sözü edilen vergilerin banka şubelerine ödenmesi usulünün Milliyetçi Çin (Formoza) de başarı ile uygulandığını öğreniyoruz. Bu uygulama o kadar ilgi çekici ki, onu ayrı bir mektubuma konu alacağım. Hem bankalarımız, hem de Maliye Bakanlığı için faydalı bir usul. İkinci bir örnek, ihtiyâtla da olsa, bazı ülkelerde çekle ödeme usulünün bizden daha yaygın ve teşvik edilmekte olması. Bu konuda toplayabildiğim bilgileri sizlere sunacağım. Değişik metodların şartları değiştirdiğini öğreniyoruz. Bu sebeple, ileri bir usulü, hemen, «Amerika gibi zengin ülkenin şartları bizimkilerden çok başkadır. O usulleri biz nasıl benimseyebiliriz» deyip kulak arkasına atmak çok kötü bir düşünce tarzı, herhalde.

A.B.D. ben görmiyeli yedi yılda epeyce değişmiş. En ilgi çekici gelişme, Devlet müdahalesinin, vergilerin, ücretlerin, fiyatların, prodükti-

vitenin, kârların, insan sayısının çok artmış olması. Zamanı gelince bütün bu konulara derinince gireceğim için rakam vermiyorum. Burada sadece Devlet müdahalesinden kısaca söz etmek isterim.

Yurdumuzda A.B.D.'yi özel teşebbüsün cenneti olarak biliriz. Mukayeseli olarak halen de Dünya devletlerinin içinde özel teşebbüsün en etkili olduğu ülkedir. Ancak Devlet müdahalesi ve özellikle federal devletin ekonomik hayata ve şirketlerin faaliyetlerine müdahalesi hızla şiddet kazanmakta, artmaktadır. Gelişen ülkelerdeki devlet müdahalesi, ekonominin az gelişmiş ve şirketlerin küçük olması sebebiyle daha aşağıdan oluyor. Burada Federal Devlet, daha yukarı seviyelerde kalabiliyor; fakat işletmelerin faaliyetlerine aynı şiddetle müdahale edebiliyor. Açıklayayım:

— Meselâ bizde Merkez Bankası'nın reeskont haddini değiştirmesi, kredinin şirketlere maliyeti zaten yüzde olarak yüksek bulunduğundan pekaz etki yapıyor. Oysa burada bu haddin küçük ölçüde değiştirilmesi bile, fon ihtiyaçlarını sermaye piyasasından sağlayan büyük işletmelerin plânlarını önemli ölçüde etkiliyor. Bu sebeple bizde reeskont haddinin değiştirilmesine ek olarak başka tedbirlere ve meselâ karşılık oranlarının da değiştirilmesine ihtiyaç hasıl olduğu halde burada buna ihtiyaç görülüyor. Merkez Bankasının açık piyasa muameleleri hususunda da aynı karşılaştırma yapılabilir.

— Federal Devlet ile eyalet idareleri fiat kontrolleri konusunda doğrudan doğruya müdahalelerden kaçınmakla beraber, fiat kontrollerinin en etkilileri Federal Hükûmet tarafından kurulan bağımsız komisyonlar tarafından yürütülüyor. Meselâ, bir «Securities and Exchange Commission» (kısaca S E C), bütün sermaye piyasasının hakimidir, anonim şirketlerin hisse ihraçlarını durdurmak yetkisi dahi vardır ve sık sık bu yetkiyi kullanmaktadır. Bu komisyon, sermaye piyasası bakımından önemi dolayısıyla ayrı bir mektubumun konusunu teşkil edecektir. İkinci örnek «Interstate Commerce Commission» (kısaca I C C), nakliyat, telefon, telgraf, su, elektrik, havagazı gibi alanlarda doğrudan doğruya fiat tesbiti yapmaktadır. Bu alanlarda çoğunlukla özel şirketler faaliyet göstermekle beraber, fiatlarını komisyondan alırlar. Bu dev komisyonların kontrolleri, bizdeki çoğu devlet kontrolleri gibi üstünkörü de yapılmaz. Son derece etkili kontrol teşkilâtları vardır.

— Federal Devletin harcamaları, ekonominin bütün alanlarına son derece şiddetli etkilerde bulunacak hacimdedir. Bir örnek olmak üzere yukarda sözü geçen «Lockheed» Şirketi yukarda sözü edilen ses üstü uçakların geliştirilmesi için şimdiye kadar 20 milyon dolar harcamış-

tır. Federal Hükûmetin bir kararıyla ya bunu sineye çekecek, ya da milyar dolarlık bir anlaşma imzalayacaktır. Hemen bütün büyük şirketlerin bu türlü faaliyetleri vardır. Böyle olunca Federal Hükûmetin kararlarına ilgisiz kalmalarına imkân yoktur.

— Birleşmeleri engelleyen (Anti Tröst) kanunlar, şirketlerin serbestçe büyümesini önlemektedir.

— Çok az görülmekle beraber, sendika ve şirketler arasındaki müzakerelere Federal Hükûmetin doğrudan doğruya müdahale yetkisi vardır.

Görüştiğim Amerikalılara göre, son yıllarda Devlet müdahalesindeki artmanın sebeplerinden biri, Cumhuriyetçilerden daha solda olan Demokratların iş başında olmasıdır. Ancak benim görebildiğim kadarı ile sebep ekonomik temeldedir: Modern yaşayış devlete o kadar ağır yükler yüklemektedir ki, her kapitalist ülkede devlet müdahalesi kaçınılmaz bir zaruret olmaktadır. Bunun karşısında ferdin bağımsızlık ihtiyaçları da sosyalist ülkelerde aksi yönde bir eğilimin doğmasına sebep olmuştur. İyimser bir tahminle denebilir ki, 20-30 yıl sonra her ülkede etkili tek bir ekonomik sistem yer alacaktır: Karma ekonomi. Ne kadarının özel, ne kadarının devlet teşebbüsü olacağını şimdiden kestirmeye imkân yoktur. Bu oran daha ziyade ekonominin şartlarına göre değişecektir. Konferans Heyetinin iki yıl önceki «Karma Ekonomi» konferansı sonunda «Banka» da yaptığımız tahmin, buradaki müşahadelerle de desteğe kavuşmuş oluyor.

Bu gelişmenin Yurdumuzun ekonomisi bakımından önemi nedir? 1967 programının gazetelerdeki özetinden öğrendim. Yine devlet yatırımları ağır basıyor. Biz de de aynı eğilim. Bence bu oran üzerinde tartışma pek fayda vermez. Her büyük yatırım projesinin ayrı ayrı değerlendirilmesi sırasında, en uygun sahiplik ve yönetim şeklinin de tayin edilmesi en iyi çözüm yoludur. Ekonomik peşin hükümlerden, doğmalardan hareket, işletmelerin kuruluşunda çok zararlı sonuçlar verebiliyor. Bakıyorum; diğer ülkelerin tecrübeleri de bu sonucu doğruluyor.

Bu mektubumda burada içinde bulunduğum havayı sizlere ulaştırmaya çalıştım. Gelecek mektuplarımda daha belirli gözlemlerimi sunacağım.

BANKALARIN SENET KARŞILIĞI AVANS MUAMELELERİ

Yazan : Vedaî ONUR

MUAMELENİN MAHİYETİ ve İKTİSADİ FONKSİYONU

Senet karşılığı avanslar, ticarî senetlere yani esas itibariyle şahsî teminata istinad eden kredilerdendir. Muamelenin esası, bankaya rehin bırakılan ticarî senetler karşılığında, vadelerinde yapılacak tahsilât ile mahsup edilmek üzere avans verilmesidir. Tacirler, kredili satışları dolayısıyla alıcıları üzerine çektikleri poliçeleri veya onlardan aldıkları bonoları bankaya rehin vererek açtıracakları avans hesapları sayesinde bedellerini vadeden evvel ve muayyen bir marj ile ele geçirme imkânını bulurlar.

Rehin'e dayanması bakımından kısmen teminatlı kredi mahiyetinde olmakla beraber gerek teminatın şahsî krediye taallûku cephesinden, gerekse tacirlere, kredili satışlarla ilgili alacaklarına vadeden önce kavuşma imkânını sağlaması itibariyle senet karşılığı avanslar ile iskonto arasında benzerlik vardır. Ayrıldıkları en önemli nokta, iskonto, ciro edilen senetler bankanın mülkiyetine geçtiği halde senet karşılığı avansda banka için sadece rehin hakkı meydana gelen senet üzerinde hâmilin mülkiyet ve tasarruf hakkının devam etmesidir.

Senet karşılığı avanslara konu olan senetler daha ziyade bonolardır. Bunların ticarî muameleden doğmuş olması sebebiyle iktisadî bir değeri temsil etmeleri, banka için bir garanti teşkil eder. Ancak, gerçek ticarî muameleye dayandığı halde, borçlusu başka bir yerde bulunan senetler için, borçlunun kredisinin tesbitindeki zorluktan dolayı bu gibi senetler iskonto senetlerinden farklıdır. Zira, bulunduğu yerin hinterlandı satıcılarına veresiye satış mecburiyetinde kalan ithalâtçı ve toptancı tacirlerin portföylerindeki senetler, fi'len iki imzayı ihtiva ettiği halde, bir çoğu banka bölgesinin haricinde bulunan imza sahiplerinin bankada kredi sahibi olmamaları yüzünden avansa konu olan bu çeşit senetler tek imzalı gibidirler. Bunun gibi, veresiye sattığı mal için alıcısı üzerine poliçe çeken her tacir de, poliçesini, bir aval

bulmaksızın kolaylıkla bankaya iştirâ ettiremeyebilir. Böylece, tahakkuk etmiş alacağı gösterdiği halde iskontoya alınamıyan senetlerin avansa kabulüne karşılık tahsilinden evvel kısmen ödemede bulunulması, tacirin işlerine kolaylık vermek suretiyle büyük bir ticarî ihtiyacı karşılamaktadır.

Banka cephesinden de muamele, gerek bir ikraz muamelesi olarak ve gerekse senet tahsiline aracılık tarzında banka hizmeti noktasından önemli bir gelir sağlanmasını mümkün kılar.

İskonto ve istirada banka, senedin vadesine göre alabileceği faiz, komisyon ve masrafları peşin tahsil ederek kalan kısmı müşteriye öder. Halbuki senet karşılığı avansda müşteriye, namına açılan cari hesaptan çekle ödeme yapılır ve tediye edilen paradan faiz, ve saire adı ile bir şey kesilmeyip faiz, komisyon ve masraflar hesaba geçirilebilir.

İskontoda müşteri, bankadan aldığı senet bedelinin bir kısmını kullanmasa bile onun faizini peşin olarak tamamen ödemektedir. Hatta banka, vadeden evvel senet bedelini almaya zorlanamayacağı için (Türk Ticaret Kanunu madde: 622) vadesi gelmeden ödenen iskonto ve iştirâ senetlerinin işlememiş günlere ait faizini geri vermekle mükellef değildir. Buna mukabil, cari hesap şeklinde işleyen avans muamelesinde müşteri, ancak, ihtiyacı kadar hesabından çektiği paranın faizini yüklenir.

Senet karşılığı avans hesabı açtıran tâcir, kredi sağlama imkânından başka cüzdanındaki senetleri muntazaman bankaya rehin vererek bunların hem muhafazasını hem de nisbeten ufak bir komisyon karşılığında tahsil edilmesini sağlamış olur. Banka da, avans açtığı müşterisine, bütün senetlerini bankaya intikâl ettirme alışkanlığını kazandırır. Bankalar, bu senetleri tahsil etmek vesilesiyle müşterinin yaptığı bütün ticarî muamelelerin mahiyetini, gelişme derecesini ve senetlerin - alacaklarının - tahsil kabiliyetini öğrenme imkânını elde ederler.

MUAMELENİN GENEL ŞARTLARI

Senet Karşılığı Avanslarda Uygulanması Gereken Tahditler

Yukarıda belirtilen bütün faidelerine mukabil senet karşılığı avanslar, banka için bir bakıma, iskontodan daha riskli bir muameledir. Bu risk, teminata alınan bonolardaki imza sahiplerinin, muameleyi yapan banka şubesince tanınmasından doğmaktadır. Bu sebeple senetlerin gerçek ticarî muamele ile ilgili olmasına daha ziyade itina göstermek lüzumludur. İskonto muamelelerinde bankalar genellikle 2 kredili müşteri imzası aramaya mütemâyildirler. Avans muamelesin-

de ise bilhassa, kendisine cari hesap açılan kimsenin kredisi esastır. Bu sebeple de muamelenin iskontodan fazla kayıtlara bağlanması icap eder. Bu kayıtların başında müşterinin şahsı, gelir. Senet karşılığı avansın, diğer bölgelerle, devamlı şekilde mal satmak ve göndermek suretiyle ilgili, varlıklı ve ödeme gücü yüksek firmalara hasredilmesi gerektir. Diğer bir önemli tahdit, avans limitinin tayininde, senet bedelinden muayyen bir marj ayrılmasıdır. Marj, piyasa durumuna ve müşterinin malî ve itibari vaziyetine göre tayin edilir. Fî'liyatta, genellikle % 25 nisbeti uygulanmaktadır.

İskonto ve iştirada genellikle 3 aylık vade için faiz, komisyon ve masraf kesilerek senedin duru bedeli ödendiği halde avans muamelesinde, ikraz haddinin % 75 ile sınırlandırılmasının sonucu olarak, teminat senetlerinde 6 aya kadar vâdenin kabulünde mahzur görülmektedir (*).

Önemli bir tahdit de, muamelede, senetlerdeki diğer imza sahiplerinin kredilerini de icabına göre dikkate almaktır. Bu maksatla müşterilerin dâima münasebette bulundukları firmalar öğrenilerek bunların malî durumları ile kredilerinin karşı banka şubelerinden öğrenilmesi uygun olur. Bu kimseler mukabil şube ile muamele yapmıyorlarsa, daha önce, durumlarının bozukluğu yüzünden kredileri kesilmiş veya protestoya uğramış firmalar olmamalıdır.

Muamelenin Hukukî Mahiyeti

Senet karşılığı avanslar, menkul rehne dayanan ve cari hesap şeklinde işleyen bir kredi nev'idir. Muamelenin nakit hareketlerinin taâlûk ettiği Carî Hesap cephesi Ticaret Kanununun 87 - 99 uncu maddelerine konu teşkil eden (Carî Hesap) hükümlerine tâbidir.

Rehin cephesine gelince; Medenî Kanunun 853 - 888 inci maddelerinde yer alan «Menkul Rehni» nin bir nev'i de kıymetli evrak üzerine rehindir. Kanunun, buna dair olan 870 inci maddesi: (Hâmile muharrer senetler sadece mürtebine teslim edilmek suretiyle rehin edilir. Diğer kıymetli evrakın rehnedilmesi, bunlar emre muharrer ise ciro su yapılarak ve nâma muharrer ise devri icra edilerek senedin mürtebine teslimi ile olur) demektedir.

Türk Ticaret Kanununun 593 ve 690 inci maddeleri buna müte-nâzır hükümleri ihtiva etmekte ve bono ve poliçelerin ciro ve teslim yolu ile devredilebileceği belirtilmektedir. Aynı kanunun 601 inci maddesi gereğince (Bedeli teminattır) veya (Bedeli rehindir) ibârelerin-

(*) Birkısım bankalarda 9 aya kadar vadeli senetler de teminata kabul edilmektedir.

den biri ile müşteri tarafından bu senetlerin cirosu ve teslimi ile Medeni Kanunun 870 inci maddesi hükmü yerine getirilmiş olur. Bundan doğan hukukî sonuç da, Ticaret Kanununun 596 - 599 ve 601 inci maddeleri hükümleri sayesinde bankanın, senetler üzerindeki imzalara karşı müracaat haklarını kullanma imkânına sahip olmasıdır.

MUAMELENİN YAPILIŞI

Teminat Senetlerinin Vasıfları

Avansa karşılık rehin verilecek ticarî senetlerin, Türk Ticaret Kanunun 583, 584 ve 688, 689 uncu maddelerinde yazılı unsurları ihtiva etmesi,

Senetlerin gerçek ticarî muameleden doğmuş olması,

Kendilerine kredi verilmesi, 7129 sayılı Bankalar Kanununun 41 inci maddesi ile yasaklanan banka mensuplarının imzalarını taşıması,

Umumiyetle hatır senetlerinde yer alması tabii olan «Protestosuz» ve «Masrafsız iade» ibarelerini ihtiva etmemesi,

Esas itibariyle altı aydan fazla vadeli olmaması,

Polîçelerde, kabul için ibraz'ın belli bir tarihten önce yapılmaması şartının olmaması,

Damga kanunun emrettiği miktarda pul yapıştırılmış ve pulların usulü dairesinde ibtâl edilmiş olması,

Senet üzerindeki son ciranta imzasının, -ve icabında diğer kredili imzanın- bankadaki imza örneklerine uygun bulunması lâzımgelir.

Sözleşme

Müşterinin avans açtırmak için müracaatında, kendisi ile avansın genel şartlarını tesbit eden bir sözleşme imza ve teâtî edilir.

Sözleşmede ezcümle;

Ana para olarak avansın âzami haddi, senetlerin, rehin cirosu ile banka emrine kayıtsız ve şartsız devir ve teslim edileceği, cari hesaba uygulanacak faizin nisbeti ile bunun, yılın hangi tarihlerinde tahakkuk ettirileceği, krediden yapılacak ödemeler ile matlup yazılacak paraların hangi valörlerle hesaba katılacağı, esasında nakden ödenmesi gereken faizin, Türk Ticaret Kanununun ilgili hükmünce ana paraya eklenerek faize faiz hesaplamağa bankanın yetkili bulunduğu, faizin tahakkuk tarihleri itibariyle borçluya hesap özeti gönderileceği, senetlerin sormluluğuna katılacak imza sahiplerinden her hangi birinin ölümü, iflâs, konkordato yapması, aleyhindeki kovuşturmanın semeresiz

kalması veya borç ödemeyi durdurması gibi sebeplerle, yahut bankanın re'sen göreceği lüzuma binaen yapılacak talep üzerine, senedin vadesi gelmeden de banka alacağının tamamen ödeneceği gibi hususlar yer alır.

Kefâletnâme

Senet karşılığı avanslarda, müşteri kredisi ile yetinilmesi mümkün olmakla birlikte kredisi müsait iki imzanın bulunması tercih edilir. Bu arada, avansa getirilecek her senetde iki imzanın aranması yerine, muamelenin başlangıcında müşteriden, kredisi müsait bir firmasının umumî mahiyetde kefâleti istenebilir. Bu kefil, müşterinin, sözleşme ile borçlanacağı paradan dolayı yükleneceği sorumluluğa, Borçlar Kanununun 487 inci maddesi gereğince müteselsil kefil ve müşterek müteselsil borçlu sıfatı ile dahil olacağını taahhüd eder.

Kefâlet konusunda önemli bir nokta vardır; avans devresi içinde borçlunun kredisine ve ticarî durumuna göre marj azaltılırsa, kefâletnâme hükmü yenilenmedikçe, müşterinin, sözleşme ile almayı kabul ettiği nisbetin üstünde yapılan ödemelerden kefilî sorumlu tutmağa imkân yoktur. Bu sebeple sözleşme ve kefâletnâmede marj nisbetinin belirtilmemesi ihtiyatlı olur. Bu noktanın, her iki belgede de, meselâ: «Bankanın dilediği marjı uyguluyacağı» şeklinde ifade edilmesi mümkündür.

Maddi Teminat

Senet karşılığı avanslarda; gerek kefâlete munzam olarak gerekse, müşterinin umumî bir kefil gösterememesi halinde, muamelenin maddi teminat ile takviye edilmesi mümkündür. Menkul ve gayr-ı menkul mallar ve menkul kıymetlerin ipotek ve rehin muamelelerinde Medenî Kanun ve T. Ticaret Kanununun ilgili hükümlerinin tatbiki, gayr-ı menkullerin ipotek alınmasında da, ayrıca, 7129 sayılı Bankalar Kanununun 50 inci maddesi hükmünün gözetilmesi lâzımgelir.

Maddi Teminata Değer Biçilmesi, Sigorta İşleri

Zirai ürünler, sanayi mâmulleri ve ticarî emtianın değerleri, ekspertiz suretiyle tayin olunur. Ekspertize, toptan satış fiyatları esas tutulur. Esham ve tahvilât için borsa değerleri esastır. Gayr-ı menkul malların kıymeti de ekspertizle belirtilmelidir.

Rehin alınacak gayr-ı menkul mallar ile binaların, aynı gün sigorta ettirilmesi gerektir. Sigorta, alacaklı ve mürtehin sıfatı ile banka adına yaptırılır. Sigortanın, avans limiti ne olursa olsun ekspertiz değeri üzerinden yapılması, uygun ve müşterinin menfaati iktizasındandır.

Müşteri buna yanaşmazsa, avans hesabının zimmetine eklenmesi muhtemel faizi de karşılamak üzere ikraz haddinin % 10 - 20 si üzerinden ve kredi vadesinden bir müddet fazla süreli yapılması lâzımgelir. Eğer menkul ve gayr-ı menkul mallar daha evvel sigorta ettirilmiş bulunuyorsa bir zeyilnâme ile banka lehine devir ve naklettirilmeli ve poliçenin tasdikli bir nüshası ile zeyilnâme müşteri dosyasında muhafaza olunmalıdır.

Daha önce müşteri tarafından yaptırılmış olan sigortanın bankaya devrinde, sigorta primlerinin ödenmiş olmasına dikkat etmek lâzımdır. Zira Türk Ticaret Kanununun 1282 nci maddesine göre, sigorta şirketinin sorumluluğu, primin ödendiği tarihten itibaren tahakkuk etmektedir.

Senetlerin Rehne Kabulü

Müşteri, rehin vereceği ticarî senetleri bir bordro ile bankaya tevdi eder. Yukarıda, hukukî bünye tahliline ait kısımda yazıldığı üzere senetlerin, T. Ticaret Kanunun 601 inci maddesindeki esas dahilinde, müşteri tarafından banka emir ve havalesine ciro edilerek teslimi şarttır.

Tediye Muamelesi

Müşterinin cari hesaba mahsuben bankadan çekmek istediği paranın, senetlerin yekûn tutarının duru bedelini aşmaması lâzımgeldiği gibi evvelce nâmına açılmış bulunan kredisinin müsait kısmı içinde kalması iktiza eder. Bu şartlar dahilinde verilmesine muvafakat edilen para çek veya tediye fişi ile ödenir. Ödeme sırasında faiz kesilmez. Borçlu, sözleşme ile faizin üç ayda bir hesaba yazılıp tahsil edilmesini kabul ettiği için, eğer borçlunun ödenmemiş faiz, komisyon ve hatta tahsili gecikmiş senet borcu varsa ödeme esnasında bunların kesilmesi mümkündür. Böylece tediye sırasında, bütün ödemeler toplamına nazaran avansın zimmet bakiyesinde marj açığı olmaması sağlanır.

Senetlerin Muhafazası veya Tahsile Gönderilmesi

Şehir sınırları içinde yapılan satışlara ait senetlerin de bankalarca avansa kabul edilmesine binaen bu gibi senetler vadelerine göre cüzdan içinde muhafaza edilir.

Borçlu veya muhatapları başka yerde olan teminat senetleri ise, tahsil edilmek üzere, ilk posta ile taahhütlü olarak o yerdeki şubeye gönderilir.

Vâde

Senet karşılığı avanslarda, senet bedeli tamamen ödenmiyerek mu-

ayyen bir marj ayrıldığı için avansa alınacak senetlerde, iskontodan daha uzun olmak üzere, esas itibariyle 6 aya kadar vade kabul edilmektedir.

Avansın vadesine gelince; avans hesabı müddetsiz olarak açılmakla beraber, her yıl, müşteri ile kararlaştırılacak bir tarihte borç bakiyesinin asgarî hadde düşürülmesi yoluna gidilir. Bankalar lüzum gördükleri hallerde hesabın bakiyesini istemek yetkisini de sözleşme ile temin ederler.

Faiz

Müşteriye yapılan ödemeler ve vakî tahsilât cari hesap suretiyle ve Hamburg metoduna göre işletilerek üç ayda bir, nizâmî nisbet dahilinde hesaplanan faiz nakden tahsil edilir veya sözleşme ile bankaya verilen yetkiye dayanılarak, cari hesaba eklenir.

Komisyon ve Haberleşme Masrafı

Senet karşılığı avanslarda; senetlerin tahsili ve borçluları başka yerlerde olan senet bedellerinin avansı açan şubeye mâl edilmesi suretiyle yapılan para nakli hizmetleri sebebiyle, kredi cephesinden alınan faizden başka, senet tutarları üzerinden maktu bir komisyon da alınır.

Komisyonun başka, bankaca yapılacak posta masrafları da ayrıca tahsil olunur.

Komisyon ve haberleşme masrafları doğrudan doğruya, tahsil edilen senet bedelinden mahsup edilebileceği gibi bunları, muameleyi yaparken almak da mümkündür. Tatbikatta bir kısım bankalar, ikinci yolu tercih ediyorlar.

Senet Bedellerinin Tahsili

Muhatap şube tarafından tahsil edilen senet bedeli, hiç bir kesinti yapılmadan, hesab-ı cari mektubu ile avansın açıldığı şubeye mâl edilir. Bu şube de senet bedelini cari hesaba kaydeder, marj tutarının masraflar düşüldükten sonra müşteriye ödenmesi kabildir.

Şehir hudutları içinde yapılan satışlara ait senetlerin tahsilinde de aynı şekilde muamele yapılır.

Senet tahsil edilemezse tamamı, bir kısmı tahsil edilirse tahsil edilemeyen kısmı için protesto çekilmekle beraber gönderen şubeye tel ile haber verilmesi ve protesto masrafı ile birlikte senedin iade edilmesi lâzımgelir. Bu takdirde müşteri, bu senede mukabil aldığı avans ile

yapılan masrafı ödemeye mecburdur. Bu gibi hallerde, sözleşme ile tesbit edilen yetkiye dayanılarak borcun tamamına muacceliyet verilmesi de mümkündür.

Temerrüt Faizi ve Temerrüt Komisyonu

Avans hesabı, kararlaştan tasfiye tarihinde veya gereğine binaen borca muacceliyet verilmesi halinde kapatılmazsa, vadeden itibaren alacak bakiyesi üzerinden % 10 nisbetinde temerrüt faizi istenebilir (T. Ticaret Kanunun, Mad: 9, 10).

Senetlerin tahsili için kanuni takibat zorunluğunda kalınması halinde, muhatap, borçlu ve sair sorumlulardan, hâmil sıfatıyla % 10 temerrüt faizi ve senet bedelinin % 3 ü tutarında temerrüt komisyonu istenebilecektir. (T. Ticaret Kanunu, Madde: 637).

Bütün Yurtta

H

28 yıllık tecrübesiyle

TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.

KAMU PERSONELİNİN EĞİTİMİ KONFERANSI

Dr. NeziH H. NEYZİ

30 Mayıs - 2 Haziran 1966 tarihleri arasında Ankara'da eğitim konusunda çok ilgi çekici bir toplantı yapılmıştır. Konferans basına aksettirilmeden sessiz sedasız hazırlanmış fakat çok önemli konular tartışılmıştır. Konferansın en esaslı tarafı ilim adamları ile icraatçıların bir araya gelerek Türkiye'deki kamu personelinin yetiştirme tarzını açıkça görüşmeleridir.

Bilgili ve yetişmiş kamu personeli, gerek kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde, gerekse kalkınma için zorunlu olan insan gücü ve malzeme kaynaklarının seferber edilmesinde, önemli bir rol oynamaktadır. Her gün artan kamu ihtiyaçlarını karşılamamanın, kamu hizmetlerini daha verimli bir şekilde yerine getirecek nitelikte personel yetiştirmenin ve bunları kamu sektöründe tutmanın yollarını aramak ve bulmak zorundadır.

Tabiatile kamu sektörü idarecileri konusu tartışılırken özel sektör idaresi meseleleri de ortaya atılmıştır. Devlet Plânlama Teşkilâtı Sosyal Plânlama Dairesi Başkanı sayın Evner Ergun idareci ihtiyacını geniş açıdan görmekte olup 1972 yılında % 46 oranında daha fazla idareciye ihtiyaç olacağını ve bu ihtiyacın bugünkü eğitim imkânları ile karşılanamayacağını işaret etmiştir.

Ergun kamu sektöründen özel sektöre olan kaymaları kayıp olarak görmemekte ve genel ekonominin içinde bunların fonksiyonunu aynı derecede lüzumlu bulmaktadır; yalnız dış memleketlere giden doktor, mühendis, kimyager gibi yetişmiş elemanları birer kayıp olarak kabul etmektedir. Bu elemanlar teknisyen olarak hâricte çalışmaktadır, fakat eğitimleri için Türkiye'deki imkânlar kullanılmıştır.

Kamu ve özel sektöre eleman yetiştiren ilim müesseselerinden biri Siyasal Bilgiler Fakültesidir. Üniversitelerin eğitim programlarını inceleyen sayın Seha Meray bilhassa zaman mefhumu üzerinde durmuştur. Eğitim için harcanan yılların kısaltılması ve programların tekrardan ele alınması zamanı geldiğini işaret etmiştir.

Fakat ne yazık ki, bazı bilim adamlarımız kamu idarecisinin fonksiyonlarını çok dar manâda ele almaktadırlar. Kamu personelinin öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması muhtelif cephelerden etüdülmelidir. Nitekim konferansın amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

1) Kamu personeli için kısa ve uzun vadeli insan gücü taleplerinin gözden geçirilmesi;

2) Ortaya çıkacak ihtiyaçlar ve gerek nicelik, gerekse nitelik bakımından, Üniversitelerin öğrencilerini kamu hizmetlerine hazırlamaları sorununun ele alınması;

3) Hizmet içi eğitime ilişkin program ve plânların ve bunların tesir derecesinin gözden geçirilmesi.

Konferans bu konunun düşünürlerini bir araya getirmiş, fakat idarecinin kendi zorlukları daha konferansın başında ortaya çıkmıştır. Konferansa davetli yüksek kademe idarecileri ve öğrenim üyeleri arasında gelmeyenlerin sayısı çok yüksek olmuştur. Bu da bizde yüksek sevk ve idare kademesinin ne derece mahmûl olduğunun bir delilidir. Diğer taraftan dinleyici kütlesi gittikçe artmıştır. Konferansa katılan üyelerden başka dinleyicilere de söz verildiğinden müzakereler bir çok yönden yapılabilmektedir. Böylece problemler bütün açıklıkları ile ortaya dökülmüş ve enine boyuna tartışma imkânı sağlanmıştır.

Büyük fikir ayrılığı idarecinin kamu sektöründeki rolünde belirmiştir. Sayın Muslih Fer'in «Merkezi İdarede Hizmet İçi Eğitim» konusunu takdim şekli gayet olumlu olmuş ve idarecilik fonksiyonlarının özel ve kamu sektöründe farklı olmadığını belirtmiştir. Fakat sayın Lütfü Vural'ın özel sektör idarecilerinde amacın yalnız kâr, kamu sektörü idarelerinde ise yalnız hizmet olduğu fikrini öne sürmesi hayretle karşılanmıştır. Karma ekonomi ile kalkınmakta olan memleketimizde özel sektör idarecisine de büyük bir sosyal mesuliyet düşmektedir. Yalnız kâr etmek ve vergi ödemekle bütün mükellefiyetlerden kurtulduğunu sanan özel sektör idarecisine herhalde müspet nazarla bakılamaz. İdareci hem kendinin hem de müessesede çalışanların eğitimi ile uğraşmadığı taktirde en başta müessese yürüyemez. Bundan başka, iktisaden kalkınmış olan ülkelerde bile, özel sektör idarecileri zamanlarının büyük bir kısmını sosyal faaliyetlere ayırmak zorundadırlar. Cemiyetin bu tazyiki belki daha bizde kendini duyurmamaktadır. Fakat kalkınma hızımızı yavaşlatan esas faktörlerden biri de özel sektör idarecilerinin eğitim sahalarmdaki takındıkları pasif tavidir. Bu düşünüş tarzı o derece yaygındır ki; 5-6 seneden beri kurulmuş olan fakat bir türlü memleket sathına yayı-

lup tesir icra edemeyen Ekonomik ve Sosyal Etudler Konferans Heye- ti ile Sevk ve İdare Derneği faaliyetini kütleye mal edememektedir. Öte yandan, kamu sektöründe de verimlilik düşüncesine değeri veril- mesi gerektiği ve sektörün aslında hizmet babında her zaman iç açıcı olmadığı kolaylıkla söylenebilir. Kamu personelinin milletin hiz- metinde olduğu ancak teorik olarak iddia edilebilir. Bilhassa iktisadi devlet teşekküllerinde kâr mefhumunun yerleştirilmesi lâzımdır. Bu kârı da -tekeli dahi olsa- bir işletmenin ancak iyi bir hizmet ile elde ede- bileceğini hatırdan çıkarmamak lâzımdır.

Kamu sektöründe muhtelif kademelerde çalışan 650.000 memur ve idareci mevcuttur. Özel sektörde de 400.000 memur ve idareci sınıf ol- duğu kabul edilirse bir milyondan fazla insanın eğitim problemi ile devamlı karşı karşıya kalındığı anlaşılmaktadır.

İdarecilik eğitimi kendi kendine okumak ve incelemeler yapmak- la da mümkün olabilir, fakat idarecilik bir grup çalışması faaliyeti ol- duğu için eğitimin de grup dinamizmi içinde olması daha verimli so- nuçlar sağlamaktadır. Bunun için yeni kurulan eğitim müesseselerin- de vak'a metodu ile taktir usulünü bir birine ilâve ederek ders prog- ramlarının hazırlanması faydalı ve pratik neticeler sağlamaktadır.

Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü kamu sektörün- deki idarecilerin eğitiminde gittikçe önemli bir rol almakta, kendi uz- manlarından başka her alanda yabancı uzmanlardan da faydalanmak- tadır. Yalnız idareci eğitiminde yabancı uzmanlardan istifade etmek çok müşküldür. Teknik alanda sadece yabancı uzmanlardan faydalan- mak bize zararlı olmaktadır. Fakat idari alanda bu uzmanlardan fay- dalanmak çok daha müşküldür. Evvelâ davet edilecek uzmanın bü- yük bir dikkatle seçilmesi ve uzman gelmeden evvel etraflı bir hazırlık yapılması gerekmektedir. Acele davet edilen bir yabancı uzman ne yapacağını şaşırmakta ve yaptığı umumi tavsiyelerle rafta kalan rapor- lar arasına bir tane daha ilâve etmekten ileri gidememektedir. En ve- rimli çare yabancı uzmanları kendi uzmanlarımızın yapacağı bir ha- zırlıktan sonra çağırarak ve nihai kararların alınmasında onlardan sa- dece danışman suretiyle faydalanmaktır.

«Mahalli İdarelerde Hizmet İçi Eğitim» konusunu eski İstanbul Valisi Niyazi Akı ile İzmir Belediye Başkanı Osman Kibar birlikte iş- lemişlerdir. «İktisadi Kamu Kurumlarında Hizmet İçi Eğitim» mese- lelerini de sayın Kâmurân Baydur takdim etmiştir. Çok ilginç olan bü- tün bu konuşma ve tartışmalar hem mimograf olarak neşredilmiş, hem de teypte kayd edilmiştir. Bu konuda çalışan bilim adamları her halde konferans icra komitesi direktörü sayın Prof. Dr. Fahir H. Ar- maoglu'ndan bu bilgileri edinebilirler. Bu meyanda çok kıymetli bir eser de Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İdari İlimler Fakültesi, Amme

İdaresi asistanı Sayın Metin Heper'in hazırladığı Amme İdaresi Bibliografyasıdır. 1958 den 1966 ya kadar idarecilik mevzuunda bütün konularda neşredilen bilgiler gayet dikkatle tasnif ve mimograf edilmiştir. Ümid ederiz ki, bu konferansda dağıtılan metinler bir kitap olarak neşredilir ve çok az olan bu tip neşriyata bir yenisi ilâve olur.

İstatistik Enstitüsünün çok müsait salonlarında hazırlanan konferansı Siyasal Bilgiler Fakültesi ve AID Uzmanları gayet iyi organize etmişlerdi. Konferans Ankara Üniversitesi Rektörü sayın Cumhuriyet Ferman Başkanlığında yapılmıştır. İcra Komitesine Siyasal Bilgiler Fakültesinden başka Devlet Plânlama Teşkilâtından, Etibank'tan, Devlet Personel Dairesinden, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresinden ve Orta Doğu Teknik Üniversitesinden, uzmanlar katılmıştır.

Kamu Personelinin Eğitimi Konferansında mesele tek taraflı olarak ele alınmış, fakat idareci konusu değilince ve kamu ve özel sektör arasındaki personelin seyyaliyeti ortaya çıkmıştır. İcra komitesinin sadece Ankara'daki eğitim ve kamu müesseselerinden seçilmesi bir eksiklik olarak göze çarpmıştır. İstanbul, İzmir ve Eskişehir gibi kamu hizmetleri geniş olan endüstri merkezlerinde, idareci geliştirme alanında çalışmalar yapan teşekküllerle daha sıkı işbirliği yapılması herhalde faydalı olurdu.

Ankara'daki Kamu Personelinin Eğitimi Konferansı memleketimizde idareci eğitimi problemine ışık tutmuştur. 1966 Ağustos ayında da Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti eğitim konusunda bir seminer tertip etti, fakat her iki faaliyet arasında bir bağ kurulmadı. Ümid edelim ki, bu tertip seminerlerde problemler muhtelif açılardan tartışılırken evvelden yapılan çalışmalar ele alınsın ve birinin bıraktığını diğeri biraz daha ileri götürebilsin.

Ve yine şu hususu belirtelim ki, memleketimizin sosyal konuları muhtelif teşekküller tarafından ele alınmakta, fakat bu teşekküller ayrı ayrı çalıştıkları için çabaları konferans zamanı bir duyulmakta ondan sonra unutulup gitmektedir. Aralarında hiç bir irtibat olmayan bu teşekküller İstanbul'da Türk Sevk ve İdare Derneği; Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti Derneği; İktisadî Araştırma Tesisi; İktisadî Kalkınma Tesisi ve yeni bir ilâve olan Türkiye Eğitim Tesisidir. Ankara'da ve İzmir'de de bunlara benzer faaliyetler mevcuttur. Meselâ Türk Sevk ve İdare Derneği her iki şehirde de şubeler açmıştır. Siyasal Bilgiler Fakültesinin muhtelif kollarda çalışmaları vardır. Türkiye Ekonomi Kurumu, İktisadî Araştırmalar Enstitüsü 1965 yılında «Türkiye'de İktisadî Araştırma Kuruluşları» ismi altında bir kitap hazırlayarak bu çeşit çalışma yapan veya yapabilecek teşekküller hakkında etraflı bilgi vermiştir. Hiç olmazsa Ekonomi Kurumunun bu sahada yapılan çalışmaları takip ederek şenede bir defa bir analiz yapması ve aralarında bir irtibat kurmasında çok fayda olduğu kanaatindeyim.

**REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!**

BASIN İLAN KURUMU

**YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÂMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.**

Genel Müdürlük .

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi · BASINKURUMU

Basın: 10674

ULUSLARARASI PARA FONUNA (F.M.İ.) GÖRE PARA REFORMU (*)

Yazan : A. L. JEUNE

Çeviren : Alp GÜRUS

Uluslararası Para Fonu Umum Müdürü M. Pierre - Paul Schweitzer, hür dünya ekonomisi için, «uzun vadeli en önemli problemin» ne olduğu sorusunu: «deflasyonist baskıdan sakınmak» diye cevaplandırmıştır. Hatırlanacağı gibi, M. Schweitzer'in selefi M. Jacopson da, dünya ufkunda deflasyon umacısının görünmeye başladığını söylemişti. M. Schweitzer'e göre tehdit belirli bir hal almıştır. Hatta paranın bugünkü kıymetinin artacağı yerde zayıflamakta olması bu ihtimâli daha da kuvvetlendirmektedir. Ortada bilhassa bir altın problemi vardır.

Gerçekten, şahısların altın iddiharı «rekor bir rakama» ulaşmıştır. Bu maksatla talepedilen altın o derecede fazladır ki, emisyon kurumları altın ihtiyaçlarını karşılamakta müşkülât çekmektedirler. M. Schweitzer bu konuda Uluslararası Tediye Bankasının rakamlarını ortaya koymaktadır: bu rakamlara göre, 1965'te Sovyet Rusya Batıya altın ihraç etmemiş olsa idi bu memleketlerde Merkez Bankalarını besleyecek bir gram altın kalmamış olacaktı, zira, altın madenlerinin istihsalı özel sektörün talep ettiği miktarın altında bulunuyordu. Rakamlar şöyledir (milyon dolar olarak)

Sene	Maden üretimi	Fetlerin talebi	Üretim fazlası (veya noksanı)	Rusya'dan gelen altın lar	Rusya'nın altın alımı	Emisyon bankalarına kalan altın miktarı
1964	1.420	1.120	+ 300	450	—	750
1965	1.435	1.585	— 150	550	150	250

M. Schweitzer bu konuda şöyle diyor: «Sovyet Rusya'ya yapılan satıştan sağlanan 550 milyon dolar altına rağmen resmi altın ihtiyatla-

(*) La Revue Banque'ın Ekim 1966 sayısından çevrilmiştir.

rındaki çoğalma 1965 yılında 250 milyon dolardan ibaret kalmıştır, hal-
buki bu rakam 1964 te 750 milyon dolar, 1963 te 840 milyon dolardı.
Eğer resmî ihtiyatları besleyen altın miktarındaki azalma devam ede-
cek olursa, bu durum, dünya ekonomisindeki büyümeyi olumsuz bir
şekilde etkilemez mi? 1965 te Rusya, özellikle buğday satın almak için
Batıya 550 milyon dolar kıymetinde altın ihraç etti. Fakat, hür dün-
yada altın kıtlığını önlemek için Sovyet Rusya'daki buğday kıtlığına
her zaman güvenmek doğru mu?

Eğer Amerika Ödeme Bilançosunu Denkleştirirse...

Altın problemi yanında bir de dolar problemi var. Uluslararası li-
kidite hacmini etkileyen sadece sarı madenin iddiharı değildir. Ameri-
ka'nın ödeme bilançosunu dengeli bir hale getirmesi de etkisini gös-
termeye başlamıştır. Harbten sonraki yıllarda bu ödemelerdeki açık-
lar dünyanın yeniden imarının manivelası olmuştur. Amerika bütün
dünyaya dolar dağıtmak suretiledir ki, -ve bazen tarihte görülmemiş
bir cömertlikle hibe ederek- Avrupa'nın enkazdan kurtulmasını sağ-
lamıştır. Bu kalkınma bugün tamamlanmıştır. Fransa, bu bakımdan,
Amerikan ödeme bilançosundaki açığın artık aynı oluş sebeplerine da-
yanmadığına işaret etmiştir. Dün, gelişmeyi kamçılayan bu açıklar,
bugün bir enflasyon faktörü olmuştur. M. Schweitzer'in belirttiği gi-
bi, «genellikle kabul edildiğine göre, Birleşik Devletlerin ödeme bilan-
çosundaki devamlı bir açık bu ülke için olduğu kadar dünya için de
pek arzu edilmeyen bir husustur ve Amerikan yetkilileri buna son ver-
mek zorunluluğunu hissetmişlerdir. Ancak, buna son vermek de-
mek yeni bir dispoñibilite kaynağını kurutmak demektir». E-
ğer dolarların dünya üzerindeki dağılışı durduğu ve bir kısım emisyon
bankaları ihtiyatlarını dolara bağlamaktan vazgeçtikleri takdirde ba-
zı memleketlerin daralma veya kısma politikası takip etme zorunlulu-
ğunda kalmaları mümkündür. Fakat bunun yaratacağı tehlikeli şok-
lardan korkmak gerekir. Gerçekten bu gibi tedbirler, icabında, Birle-
şik Devletleri, ödeme bilançosunu korumak için daha sert kararlar al-
maya zorlayabilecektir ki, bu da deflasyonist baskıyı tahrik etme teh-
likesini doğurabilir. Ancak, dünya çapında giriñilecek ahenkli bir te-
şebbüsle bu tehlike önlenabilir.

Altının (ki bunun tedariki halen noksandır) ve dolar açığının (ki
bunun mahkûmiyeti artık daha belirli bir hal almıştır) yanında, hür
dünya üçüncü bir likidite kaynağına sahiptir: Para Fonu gibi uluslar-
arası kurumlardan temin edilecek krediler. Para Fonu, kuruluş gaye-
sini teşkil eden para yaratma rolünü oynamaktan hiç bir zaman geri

kalmamıştır. Fakat bugün bu rolü, kuruluşunu hazırlayan şartlardan çok farklı bir durumda ifa etmek zorundadır. Fonun statüsü yapılrken, esas itibarile, zayıflara hizmet edeceği düşünölmüştü. Bugün ise kuvvetlilere, Dolar ve Sterling'e yardım etmek zorundadır. Bu yüzden, evvelden tahmin edilemeyen ve bazan hayret uyandıran çözüm yolları aramaya sevk edilmektedir. Uluslararası Ödemeler Bankası eski Direktörü, M. Guindey, altın konusunda İngiltere ve Birleşik Amerika lehine ayarlanmış türlü muameleler üzerinde durmaktadır. Bu hususta Uluslararası Ödemeler Bankası raporunda şöyle denilmektedir: «Hemen ikinci yılda, F.M.İ nin faaliyetine, 1965 yılında, en yüksek iştirâk payına sahip iki ülkenin kredi ihtiyaçları hakim oldu. Bu yüzden, F.M.İ. nin altın ve kullanılabilir para disponibiliteleri yeniden hissedilir derecede kıtlaştı. İngilterenin taleplerini karşılamak için F.M.İ., 400 milyon dolar tutarında altın satmak ve Borçlanma Anlaşması çerçevesinde (Accords Généraux d'Emprunt «A.G.E.») Onlar Gurupundan 525 milyon dolar borç almak suretile üye devletlerin hisseleri dışındaki kaynaklarını üçte iki nisbetinde seferber etti».

İngiltere, tek başına 1964 Aralık ayında, bir milyar lıralık bir çekış yaptıktan sonra 1965 Mayıs ayında 1,4 milyar tutarında yeni bir çekış daha yapmıştır; öte yandan, Birleşik Amerika'da 228 milyon dolarlık bir borç talep etmiştir.

Kim kumanda edecek? Altın mı? Yoksa insan mı?

Yeni duruma, yeni statü. Gerçekte, Batı dünyasına yeni likidite kaynakları açacak plânlar eksik değil. Meselâ, Rueff plânı var. Bu sistemde kaynağı harekete getirmek ve böylece enflasyon tehlikesini bertaraf etmek için altın fiyatlarının iki misline çıkarılması yeter görölmüşdür. Altının onsu \$ 35 dan \$ 70 a çıkacaktır. M. Schweitzer bahis konusu fiyat artışının üretimi teşvik edeceği kanaatindedir. Nitekim, «bu artış, belirli bir süre altın para stoklarında on seneden beri kaydedilenlerde daha yüksek bir artış nisbetinin devamını sağlayacaktır» demıştır. Fakat Fon Direktörü böyle bir kararın doğuracağı ihtimâllerden endişe etmekte ve 1965 Temmuzundan beri şu kanaati ileri sürmektedir: «Spekülasyonu bu derece teşvik edecek bir sistemin uluslararası likidite hacmini rasyonel bir şekilde kontrol bakımından düşünölebilecek sistemlerin en iyisi olabileceğine inanmamaktayım.»

Rueff plânının karşısında yer alan Triffin plânına gelince; bu, bir bakıma, diğerinin antitezidir. Rueff sisteminde altın kumandayı elinde tutmakta, giriş ve çıkış hareketleriyle dünya ekonomisini tanzim etmektedir. Triffin sisteminde ise, insan yani teknisyen altından daha üs-

tün görülmektedir. Burada kararları alanlar eksperlerdir. Prof. Triffin, uluslararası para idaresini bir teknisyenler kolejinde tevdi etmek-te ve devletler onun lehine karşılıksız para basma hakkından vazgeç-mektedirler.

Bu iki sistem arasında Onlar Grubu (İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya, İsveç, Amerika, Kanada, Japonya) tarafın-dan hazırlanmış bir rapor vardır. Bu belge, en kısa zamanda, en mone-ter kaynakların yaratılması ile ilgili proje teklif etmektedir. Ancak, para, esasen dünya üzerinde yeteri kadar yaygın durumda değil mi-dir? Öte yandan, On'lar grubu raporu bir itirazla daha karşılaşmakta-dır; bu da, Fransa'nın diğer üyelerin kararlarına iştirâk etmemesi se-bebiyle, «On'ların aslında «Dokuzlar» oluşundan ileri gelmektedir. Fa-kat M. Schweitzer üye sayısı «On» da olsa bu sefer «Yüz» olmadığı için gene de onları tenkit etmekten geri kalmayacaktı. Zira, o en zen-gin ulusların (adetleri ister 8, 9 veya 10 olsun) sırf kendileri için ih-tiyât temini maksadile bir klüp tesis ettikleri intibahı vermelerine ta-raftar değildir.

Uluslararası Para Fonunda 104 üye mevcuttur ve bu bakımdan ger-çek bir «Dünya Forumu» karşısında bulunduğumuzu söyleyebiliriz. An-cak hareket imkânlarının bu yüzden kolaylaştırıldığı da söylenebilir mi? Bu, M. Schweitzer'in değinmediği bir sorudur. Onun talep ettiği husus, Fonun hareket imkânlarının şu üç ihtiyaca cevap verebilecek şekilde genişletilmesidir; altın birikimine yardım etmek, bazı enflas-yonist unsurlara rağmen (meselâ Vietnam Harbi gibi) Amerikan öde-me açığının tahrik ettiği deflasyonist baskının önünü almak ve niha-yet, İngiltere ve Amerika'nın Fon'dan talep etmek zorunda kaldığı yardımların genişliği üzerinde durmak. M. Schweitzer, Para Fonu kay-naklarını artırmak için 2 formül ileri sürmektedir: yarı otomatik ti-raj haklarının genişletilmesi veyahutta Fon'un bir filyali tarafından yeni ihtiyât birimlerinin ihracı. İki teklif de esasında bir arada tatbik edilebilecektir.

Problem Politiktır.

Problemin teknik cephesi böyledir. Ancak, işin asıl önemli olan tarafı bu mudur? M. Schweitzer'in her zaman ilân ettiği gibi, nakti ih-tiyâtların yaratılması ile ilgili bir plânın tanzimi zor bir şey değildir; her hangi bir uzman grubu 6 ay içinde bir plân yapabilir. Fakat buna engel teşkil eden politikadır. Herşeye hakim olan iki soru şudur: ye-ni nakti ihtiyâtları yaratma hakkı kime ait olacaktır? Ve bu yeni liki-diteler kime ait olacaktır? Bu sorulardan biri ve diğerine verilecek ce-vaplar hükümetlere düşmektedir.

Bu o derece politik bir iştir ki, M. Schweitzer bile plânını Para Fonunun Yönetim Komitesinden geçirmeye muvaffak olamamıştır. Fonun bir çok icracı direktörleri kendisini teşvik etmişlerse de, diğerleri, muhalif olmasalar bile, çekimser davranmışlardır. Bu davranışlar, şuphe yok ki hükümetlerin niyetlerini aksettirmektedir. Bu fikir ayrılığını ortaya çıkarmamak için, Yönetim Komitesi gerek doğrudan doğruya gerek diğer tekliflerle mukayese suretile Schweitzer plânının asıl faydası üzerinde durarak bir sonuca varma imkânını bulamamıştır.

Para, bir memleketin bütün canlı kuvvetlerinin (çalışma, tasarruf, uluslararası münasebetler, sosyal kanunlar) karşılaştığı bir dört yol ağzı olduğundan, politikanın bu alanda söyleyeceği önemli bir sözün bulunmasına şaşılabilir mi? Bunun için, Hükümet Başkanlarının katılacağı uluslararası para krizini çözmekle görevlendirilecek bir zirve konferansının acele olarak toplantıya çağırılması gerekmez mi? Bu fikir, Amerika'da Kongrenin koridorlarında, Uluslararası Kambiyo ve Ödemeler Tali Komisyonu Başkanı, Senatör Henry Reuss tarafından ortaya atılmıştır.

Bununla beraber, tecrübeyle bilindiği gibi, bir «Zirve Konferansı» ancak önceden etkili bir şekilde hazırlandığı takdirde başarı sağlayabilmektedir. Yani bir anlaşma taslağının evvelden hazırlanmasına ihtiyaç vardır. Nitekim, iki harp arasında, Londra'da (1933), paralar arasında bir anlaşma temin etmek üzere, toplanan «Dünya Konferansı» tam bir başarısızlığa uğramıştı. O zaman, bir yanda, altına bağlı dövizler vardı ki, frank bunların başında geliyordu. Öte yandan, kıymetleri daima değişen bir kısım paralar da İngiliz Lirasının etrafında toplanmıştı. Görüşmeler süresince, görüş ayrılıkları azalacağı yerde şiddetlendi. Batının para birliğinin kurulması istenmişti. Halbuki çatlaklar daha da derinleşmiş oldu.

Tersine Dönen Hesap

Batı para alemi bugün hareket halindedir. Birleşik Devletlerin dışında önemli bir para hacminin mevcut oluşu durumun hakim vasfını teşkil etmektedir. Nisan ayında bu miktar, Merkez Bankalarında 13 milyar dolara, özel sektörde ise 8 milyar dolara yükseliyordu. Bu, Amerikan Hükümetinin 13 milyar'ı biraz geçen altın stokundan daha büyüktür. Ayrıca, uluslararası dolarlar hareketsiz de değildir. Bir kaç sene evveline kadar, Kıta Avrupası memleketleri bunları biriktirmek üzere aramaktaydı. Bu birikim, 1960 - 1964 devresinde, ortalama olarak, senede 1 milyarın üstünde artmıştır. Fakat, 1965 te, uluslararası ihtiyât paraları sistemi itham edilmeye başlandı ve hareket tersine

döndü. Kıta Avrupası, 1965'te, 2,5 milyardan fazla doları likide etti (Para Fonu'nun istatistiklerine göre, 2.530 milyon dolar)

Ve bu likidasyon devam etmektedir. Likide edilen meblağ, 1966 yılının ilk dört ayında bir milyar dolara yaklaşmaktadır. Hesap, bir bakıma tersine işlemeye başlamıştır. Amerikan Kongresinin Ekonomik Komisyonu önünde beyanatta bulunan, Stanford Üniversitesinden M. Emile Despres, bu konuda, şöyle demiştir: «Fransızlar dolarlarını altına çeviriyorlar, fakat kanaatimce, Almanlar, bu alanda Fransızlardan da ilerdedir. Yalnız onlar, bunu daha gizli bir şekilde yapmaktadırlar.

İşte uzmanlar plânlarını bu hareketli çerçeve içinde yapmaktadırlar. İhtiyât paralarının otoritesi bahiskonusu olduğu cihetle, dolar ve sterlin'deki bu kaçağın yaratabileceği boşluğun doldurulması gerekir. M. Schweitzer'in propagandasını yaptığı çözüm yolu, Para Fonu'na yeni faaliyet araçlarının verilmesinden ibarettir. O, «likidite, Fon'un kendi işidir» demektedir, ve radikal bir değişiklikten ziyade, mevcudun iyileştirilmesine çalışmaktadır.

Hülâsa, M. Schweitzer bir para doktoru gibi davranmakta ve basit bir tedavi tavsiye etmektedir. Bu bakımdan, meselâ, M. M. Rueff veya Triffin gibi, acil bir operasyona taraftar olan para operatörlerinden uzaklaşmaktadır. Onun tezine katılan hükümetler 1945 ten bu yana Batıda esaslı bir değişiklik vuku bulmadığı ve paralar arasındaki hiyerarşinin değişmediği düşüncesindedirler. Bu bakımdan bir devrime değil, fakat bir reforma taraftardır. Para Fonu sadece Gold Exchange Standard'ın işlemesinde Amerika'nın açığı ile nöbet değişimine çağırılmaktadır.

ÖZ VARLIK FONLARI VE GELİŞEN SERMAYE PİYASASI

Yazan: Turgut ALBAYRAK
(T. Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
Kredi ve Yatırımlar Müşterek
Müdürü)

Bu tebliğ Haziran/1966 sayımızda sözünü ettiğimiz «İşlemlerde Tesirli Mali İdare Semineri»nde 27/Nisan/1966 tarihinde verilmiştir.

Dergimiz bir süredir «Sermaye Piyasası» üzerinde yayınlarda bulunmaktadır. Bu vesile ile, tebliğin önemini dikkate alarak aynen sü-tunlarımıza almağı uygun gördük. BANKA

I — Giriş

Öz varlık fonları ve gelişen sermaye piyasası üzerinde konuşurken sermaye piyasasından ne anladığımızı belirtmek yerinde olacaktır. Sermaye piyasası tabiri muhtelif açılardan ele alınıp incelenmektedir. Öz varlık fonları ile sermaye piyasası münasebetini tayin ederken, sermaye piyasasını, aile şirketlerinin halka açık şirket haline getirilmesi, hisse senetlerinin alınıp satıldığı bir piyasanın geliştirilmesi, uzun vadede sanayi kredileri verebilecek finansman müesseselerinin kurulması şeklinde yorumlayacağız.

Yatırımın finansmanının tamamı öz kaynaklarla karşılanabileceği gibi bir kısmının dış kaynaklarla da karşılanması mümkündür. Finans ekonomisinde tasarruf sahipleri tasarruflarını ya bankalara yatırır veya menkul kıymetler satın almak yolunu ihtiyar ederler. İş bölümünün cari olduğu bir piyasada müteşebbis yatırım yapmak için sermaye bulmak imkânına sahip olduğu gibi, kredi temin etmekte de güçlükle karşılaşmaz. Bu konuşmamızda yalnız öz kaynak fonları ve bu fonun temin mahalli üzerinde duracağız.

II — Öz Kaynak Fonları

Bir yatırım projesinin ekonomik ve teknik yönden etüdünü yapan müteşebbis, yatırımın finansman imkânlarını araştıracaktır. Bu hususta;

- a) Kendi öz varlığından,
 - b) Öz varlığı kâfi gelmemesi halinde sermaye plâse edecek kimselerden
 - c) Krediden
- istifade edecektir.

Küçük ticarî ve sınaî işletmelerin finansmanı müteşebbisin kendi kaynaklarından işe tahsis ettiği kıymetler ve kredi ile karşılanabilir. Müteşebbisin öz varlığı ile karşılanamıyan büyük yatırımların finansmanına birçok şahsın iştirâki gerekecektir. Bu takdirde hükmi şahsiyeti haiz anonim şirketler kurulacaktır.

Anonim şirketlerin öz varlıkları;

- a) Ödenmiş müseccel sermaye,
 - b) İhtiyat'lardan
- terekküp eder.

Ticaret Kanunu hükümlerine göre tescil edilen sermayenin ödenmiş kısmı şirketin öz varlığını teşkil eder. Carî mevzuatta taahhüt edilen sermayenin 1/4'ünün ödenmesi mecburiyeti yer almaktadır. Şu halde, başlangıç öz varlığını müseccel sermayenin 1/4'ü olarak kabul etmek lâzımdır.

Faaliyet halindeki şirketlerde ikinci bir öz kaynak fonu ise ihtiyatlardır. Ticaret Kanunu, anonim şirketlerin sermayelerinin 1/5'ine baliğ oluncaya kadar ihtiyat ayrılması zorunluğunu koymuştur. Kanunî yedek akçe diye adlandırılan bu ihtiyata 1/5 nisbetinde bağlı olmaksızın bir ilâve daha yapmak lâzımdır. Ticaret Kanununun 466. maddesi gereğince, sâfi kârdan kanunî yedek akçe ayrıldıktan sonra, pay sahipleri ile kâra iştirâk eden diğer kimselere dağıtılması kararlaştırılmış olan kısmın 1/10'u da yedek akçe olarak ayrılacaktır. Bu ihtiyata munzam kanunî ihtiyat ismini vermek kabildir.

Umumî yedek akçe esas sermayenin yarısını geçmedikçe münhasıran ziyanların karşılanmasına, yahut işlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmeyi idameye, işsizliğin önüne geçmeye veya neticelerini hafifletmeye elverişli tedbirler alınmasına sarfolunabilir (Madde 466). Bu haliyle kanunî yedek akçe tahdidi bir oto-finance hüviyetini taşımaktadır.

Kanunî ihtiyatlar dışında kalan yedek akçeleri şöylece sıralamak kabildir.

- a) Esas mukavelede kanunî ihtiyat dışında ayrılması öngörülen ihtiyatlar ki buna, kanun, ihtiyarî yedek akçe adını vermektedir.

b) Ticaret Kanununun 469. maddesi şirketin devamlı inkişâfı veya mümkün mertebe istikrarlı kâr paylarının dağıtılmasını temin bakımından, (münasip ve faydalı bulunduğu takdirde) umumî heyetin kâr payının tesbiti sırasında kanun ve esas mukavelede zikredilenlerden başka yedek akçeler ayrılmasına karar vermeye yetkili olduğundan bahseder. Tatbikatta bu ihtiyata fevkâlade ihtiyat adı verilmektedir.

c) Aynı noktai nazardan hareket edilerek ayrılacak gizli ihtiyatlara da kanun cevaz vermektedir. Ticaret Kanununun 458. maddesine göre aktiflerin bilânço günündeki kıymetlerinden daha aşağı bir kıymetle bilânçoya konması veya başka suretle gizli yedek akçe ayrılması kabildir. Gizli ihtiyat için ya aktifler gerçek değerlerinden düşük kıymetlendirilecek veya pasifte karşılık ayrılacaktır. Bu işleme tevessül edilmesi halinde gizli yedek akçenin sarf yeri hakkında idare meclisi murakıplara malûmat vermekle mükelleftir.

Kısaca, temas ettiğimiz kanun maddelerinin oto-finance için gerekli imkânları sağladığı, hatta teşvik ettiği söylenebilir. Oto - finansmanı teşvik eden diğer bir mevzuat da vergi kanunlarıdır. Anonim şirketler kurumlar vergisine tâbi olup % 20 nisbetinde vergi öderler. Bu vergi düştükten ve kanunda öngörülen diğer indirmeler yapıldıktan sonra bakiye kazanç üzerinden % 20 nisbetinde gelir vergisi ile mahsup edilmek üzere stopaj yapılmaktadır ki kâr dağıtılmadığı ahvalde ödenen kurumlar ve gelir vergisi % 35,5 civarında kalmaktadır. Memleketimizde kârların oto-finance manasına tahsisi keyfiyeti çok yaygındır. Ancak, kârın tevzi edilmemesi zamanla şirket bünyesinin garip bir hal almasına sebep olmaktadır. Bu sistemin tatbiki sonunda şirketlerin öz varlıkları içinde sermaye çok düşük bir nisbette kalmakta, karşılıklar ve ihtiyatlar büyük yekûnlara baliğ olmaktadır. İhtiyatların sermayeye kalbi meselesi vergi yönünden halledilmedikçe bu sistemin devam edeceğini söylemek yerinde olur. Sistemin değişmesinin diğer bir yolu da çok ortaklı halka açık anonim şirkete gitmektir. İhtiyatların artması hisse senetlerinin bedellerinin büyük kıymetler iktisap etmesine sebep olmaktadır.

Böyle bir şirketin halka açılması halinde, hisse senedi almak isteyen kimseler komplike bir takım hesaplar yapmak zorunda kalacaktır. Diğer taraftan, küçük tasarruf erbabı büyük kıymetler iktisap eden hisse senetlerini alamayacak, arzu edilen bir sermaye piyasası doğmayacaktır.

III — Öz Kaynak Fonunun Temin Mahalli

Yatırımın öz kaynakla karşılanacak kısmının nasıl ve nereden te-

min edileceği meselesi ile karşılaşmaktayız. Finansmanı şahsî öz kaynakları ile karşılamak gücünü haiz ferdi teşebbüsleri konumuz dışında mütalâa etmekteyiz. Ferdi teşebbüs tabiriyle tek şahsî, birkaç kişinin veya bir aile fertlerinin meydana getirdiği kapalı şirketleri ifade etmek istiyoruz.

Sermaye arayan şirketlerin müracaat kaynağını hisse senedi almağa kararlı tasarruf erbabı teşkil eder. Müteşebbis ile tasarruf erbabını karşılaştıran bir piyasa bulunduğu memleketlerde sermaye temininin kolaylıkla kabil olacağı söylenbilir.

Piyasada sermaye arayan şirketlerin rantabilite hesaplarının tasarruf erbabını tatmin edecek bir seviyede olması iktiza eder. Tasarrufların, banka mevduatı, tahvil gibi daha mustakar bir irat kaynağına yatırılması yerine hisse senedine yatırılması bir riski kabullenmek anlamına gelir. Bu riskin karşılığı ise diğer iratlara nazaran daha fazla bir gelir beklemektir. Tasarruf erbabını bu sahaya çeken diğer bir sebep de hisse senetlerinin zamanla değer fazlası kazanması ihtimalidir.

Tasarruf erbabının yanlış bir yatırım yapma, tasarrufunu kaybetme endişesi, piyasada yardımcı teşekküllerin doğmasına sebep olmuştur. Aracı diyebileceğimiz bu müesseseler müteşebbis ile tasarruf erbabı arasında mutavassıt rolü oynarlar.

Aracı müesseselerin çalışmaları çeşitli şekillerde tecelli eder. Kurulan şirketlerin hisse senetlerini satmayı garanti etme, şirketin sevk ve idaresinde vazife alma şeklinde olduğu gibi sadece komisyoncu gibi çalışan veya yalnız fikir veren müessese şeklinde de organize edilebilir. Tasarruf erbabının muhtemel risklerini bertaraf eden muhtelif şirket hisse senetlerini bünyesinde toplayıp kendi hisselerini halka intikâl ettiren aracı müesseselerin (Holdinglerin) de sermaye piyasasının gelişmesinde mühim rol oynadığı söylenebilir. Sermaye piyasası organizasyonunda yeminli hesap uzmanları teşkilâtının da ehemmiyetli rolü vardır.

Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu memleketlerde tasarruf erbabının haklarının korunması, sermayenin yerine masruf yatırımlar yapan şirketlerde toplanması kanun ve nizamlarla teminat altına alınmıştır.

Kalkınma yolunda olan memleketlerde sermaye piyasasının geliştirilmesi hususî tasarrufların yatırımlara yönelmesini sağlamak suretiyle kalkınmayı hızlandırdığı gibi, iktisadî teşebbüs sahasında özel mülkiyetin temelini genişletmek suretiyle sosyal ve siyasî rejimin idame ve inkişafını sağlar.

IV — Piyasaya hangi nev'i şirket hisse senedi arz edilebilir ve Türkiye'deki durum

Bir teşebbüsün piyasaya hisse senedi arz etmesi için halka açık bir şirket olarak kurulması gerekir. Halka açık şirketlerle aile şirketleri veya kapalı şirket arasında tatbikatta bazı farklılıklar gözetilmiştir. Bu farklılığın temel felsefesi sermaye yatırımı yapacak tasarruf erbabının aldatılmasına mani olmak, maceracı müteşebbisleri başı boş bırakmamaktır.

Halka açık şirketler memleketlerin ekonomik bünyelerine göre inkişaf göstermişlerdir. Memleketlerin mevzuatı bazı ahvalde şirketlerin gelişmesini teşvik etmekte, bazı ahvalde önleyici hükümler taşımaktadır.

Elde sarih istatistikî bilgiler olmamakla beraber Türkiye'de kurulan şirketlerin hemen hepsi kapalı şirket veya aile şirketi şeklinde meydana gelen kuruluşlardır. Müteşebbislerin anonim şirket şeklinde kuruluşlara gitmesi sebepleri çeşitlidir. Bunların belli başlıları olarak mesuliyeti sınırlandırmak gayesini, işletmenin şahıslar dışında devamını sağlamak arzusunu, vergi mevzuatının oto-finance halinde daha az vergi ödemeye elvermesini, gösterebiliriz.

Türk Ticaret Kanununa göre anonim şirketler ya tedrici veya ani şekilde kurulurlar. Ani kuruluş şirket paylarının kurucular tarafından tamamen taahhüt edilmesi ile olur.

Tedrici kuruluşta kurucular sermayenin % 10'unu tediye edip Ticaret Bakanlığı'ndan müsaade aldıktan sonra iştirâke davet için bir izahname hazırlar. Bu izahnamede kurucuların kimler olduğu, şirketin mevzuu, müddeti, sermayesi, kuruculara, idare meclisi azalarına ve diğer kimselere sağlanan menfaatler gibi hususlar kaydedilerek, sirküler ve diğer yayın organları vasıtası ile halka duyurulur. İştirâk, taahhütname ile yapılır. Bu taahhütnameye izahname münderecatının kabul edildiği muayyen müddet içinde şirket kurulmadığı takdirde taahhüdün düşeceği yazılır. Sermayenin tamamen taahhüt edilmesi halinde kuruluş umumî heyeti toplantısı yapılır. Aynı sermaye konması halinde kanun bazı formalitelere daha ihtiyaç göstermektedir. Şirketin teşekkülü mahkemeden karar istihsal, tescil ve ilânla tamamlanır.

Ani teşekkülde izahname hazırlayıp sirkülerle ilân etmek, kuruluş heyeti umumiyeleri toplamak gibi formaliteler yoktur.

Tedrici kuruluş sisteminin Türkiye'de gelişmemesinin çeşitli sebepleri vardır. Evvelâ, sermaye piyasasını kontrol eden bir organın mevcut olmaması tasarruf sahiplerini çekingenliğe sevk etmektedir. Sa-

niyen tedrici kuruluşlar, ani kuruluşlara göre çok daha masraflı olmaktadır. Esas mukavelenin tasdikinde imza koyan herkes 100 lirada 5 kuruş noter harcı vermektedir. 10 milyon lira sermayeli bir şirket beş kişi ile kurulsa 25.000 lira, yüz kişi tarafından kurulsa 500.000 lira harç ödiyecektir. Diğer yandan izahnamenin hazırlanması yayın organları ve sirkülerle halka duyurulması da munzam külfet yüklemektedir.

Ani olarak kurulan anonim şirketlerde ortaklar tescilden sonra beş yıl içinde halka müracaat suretiyle paylarını elden çıkarmak isterlerse tedrici kuruluşu ait formaliteleri yapmak zorundadırlar. Sermaye arttırılmasında da halka müracaat edilmesi halinde aynı usul takip edilecektir.

Hisse senetlerinin borsada kote edilmesi şirketlerin halka açık hale gelmesini saallığı söylenebilirse de bu hal de sermaye piyasasının gelişmesini temine yetmemektedir.

V — Türkiye’de Sermaye Piyasası Çalışmaları

A — Nazarî Çalışmalar

Muayyen bir kalkınma seviyesine erişen memleketimizin ekonomik ortamı bir sermaye piyasasının kurulmasını isteyecek hale gelmiştir. Evvelce fikirleri işgal eden, muayyen zümreler arasında münakaşa konusu olan bu mevzu sonraları daha yaygınlaşmış meselenin üzerinde ciddiyetle durulur hale gelmiştir.

Türkiye’de sermaye piyasasının kurulmasını önliyen iktisadî, hukukî ve malî engelleri teşhis etmek, bu engelleri gidermek, piyasanın bir an önce gelişmesini sağlamak için gerekli tedbirleri tesbit etmek gayesile Devlet Plânlama Teşkilâtı, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği ile Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası tarafından müşterek bir araştırma yapılması kararlaştırılmış, bu araştırmanın plânlanarak yürütülmesi görevi Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası’nca deruhte edilmiştir. 1964 yılı başlarında tamamlanan araştırma neticeleri bir rapor halinde Devlet Plânlama Teşkilâtına tevdi edilmiştir. Ayrıca, aynı senenin Aralık ayında sermaye piyasası mevzuunda bir seminer tertiplenmiş, bu seminerde sermaye piyasasının tanzim ve teşviki hakkında hazırlanan kanun tasarısı üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Görüşme mevzuu olan tasarının ana hatları şöyledir.

Anonim ortaklıklar sermaye piyasasının tanzimi ve teşviki kanununun hükümleri gereğince kurulurken veya kurulduktan sonra hisse

senetlerini halka arz etmek suretile «halka açık anonim ortaklık» niteliğini taşıyabilirler. Bu şirketlerin sermayelerinin % 51'i hamiline muharrer hisse senedi olacak ve en az 100 lira itibari değer taşıyacaktır. Müsaade almak şartile daha küçük küpürlü hisse senetleri de çıkarılabilir. Oy hakkı imtiyazlı hisse senetleri çıkarılamaz. Şirket hisse senetlerinin borsada kote edilmesi şarttır. Halka açılan anonim şirketlerde esas mukavele ile yönetim kuruluna ödenmiş sermayeyi, tesbit olunan bir hadde kadar (müseccel sermaye) yeni hisse senedi çıkarak arttırma yetkisi verilir. Bu ortaklıklar başlangıç sermayesi bir milyon liradır. Ticaret ünvanına halka açık anonim şirket ilâvesini koymak, müseccel sermayeyi yazmak şarttır.

Halka açık şirketler en az beş kişi ile kurulabilir. Esas mukavele yapıp sirkülerlerle halka ilân edildikten sonra sermaye piyasasını denetleme komisyonuna izin için müracaat edilir. Esas mukavelede ve sirkülerde bulunacak hususlar tasarıda gösterilmiştir. Bu hususların ve diğer taahhütlerin yerine getirilmesi üzerine komisyonca kuruluşa izin verilir. Bu izine dayanarak Ticaret Siciline tescil ile hükmi şahıs doğar. Bundan sonra hisse senetleri halka arz edilir. Bir bankada bloke edilen hisse senetleri karşılığı, işletme belgesi alınıncaya kadar sermaye piyasası denetleme komisyonunun izni ile kullanılabilir.

Başlangıç sermayesinin tamamı toplandıktan sonra sermaye piyasasını denetleme komisyonu bir işletme belgesi verir. Bu belgenin de tescil ve ilânı şarttır.

Şirket, kuruluşta aracı kullanmışsa aracı kuruluş başlangıç sermayesinin toplanma süresi sonunda taahhüt sebebiyle sahip olduğu hisse senetlerini gereken en kısa zamanda halka devretmeye çalışacak ve her iki ayda bir sermaye piyasasını denetleme komisyonuna durum hakkında rapor verecektir. Aracı kuruluş veya kurucuların bu yolda sahip oldukları hisse senedi miktarı ne olursa olsun genel kurulda kullanılacak oy adedi bütün oyların 1/5'ini geçemez.

Tasarı, mevcut şirketlerin paylarının arttırılması sırasında veya arttırma yapılmadan da halka açılması hususunda hükümler getirmiştir. Her iki halde de Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonunun belgesine ihtiyaç vardır.

Halka açık anonim şirketlerin denetçileri Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonunca hazırlanıp Ticaret Sicili memurluklarında bulundurulacak resmi denetçiler listesinden seçilir. Tasarıda denetçilere mühim görevler tevdi edilmiştir. Genel kurul toplantısından sonra bilanço, kâr ve zarar hesabı, idare heyeti raporu ve denetçi raporu Ser-

maye Piyasasını Denetleme Komisyonuna havale edilir. O da Türkiye'nin en fazla tirajlı beş gazetesinden ikisinde ilân ettirir.

Tasarının 4. bölüm, II. faslı Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonuna aittir. Bu teşekkülün amacı şöyle belirtilmiştir.

Sermaye piyasasının, milli, iktisadi gereklerine ve tasarruf sahiplerinin yararına, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alnak, özellikle halka açık anonim ortaklıkların kuruluş ve işleyişlerini denetlemek, menkûl kıymetlerin çıkarılmasında gerekli bilgilerin aleniliğini asgılamak, menkûl kıymetlerin halka arzında yardımcı edən aracı kuruluş, yatırım şirketleri ve yatırım müşavirleri gibi kuruluşları denetlemek ve sermaye piyasası ile ilgili gerek bu kanun, gerek diğer kanunlar ve bunlara ilişkin tüzüklerle kendisine verilecek görevleri yerine getirmektir.

Tasarıda görev ve yetkilerle komisyonun kimlerden teşekkül edeceği hususları belirtilmiştir.

Tasarının beşinci bölümü aracı kuruluşlara aittir. Bankalar ve diğer resmî ve özel kuruluşlar, halka açık anonim ortaklıkların hisse senetleri ve tahvil çıkarmak yolu ile sermaye toplamalarında aracılık yapabilmeleri için, Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonundan, aracılık belgesi almaları gerekir. Aracıların çalışmaları tüzükle tayin edilir.

Aracılardan başka sermaye piyasasında yardımcı kuruluş olarak yatırım ortaklıklarına da yer verilmiştir. Yatırım ortaklıkları halka açık anonim ortaklık şeklinde kurulacak, mevzuu sadece menkûl kıymetler portföyü işletmek olacaktır. Bu ortaklıklar çıkardıkları hisse senetlerini geri satın alabilir, tekrar satabilirler. Başlangıç sermayesi en az 10 milyon lira olabilen bu şirketler ünvanlarında değişir sermayeli yatırım ortaklığı ibaresi koymak zorundadırlar. Kurucu payı alamamaları, tahvil çıkaramamalarına karşı itibarî değeri olmayan hisse senedi çıkarabilirler. Faaliyetleri hakkında bazı kayıtlayıcı hükümler de konmuştur.

Tasarıda hisse senetleri ve tahviller hakkında hükümler vazedildikten sonra pay sahibinin bilgi almasının hududuna, yönetim kurulu üyelerinin niteliğine, esas mukaveledeki değişikliğin nasıl yapılacağına ve cezai sorumluluklara değinilmekte, mali ve iktisadi tedbirlere temas edilmektedir.

Halka açık anonim ortaklıkların esas mukavelelerini tanzim, tasdik, tescil ve ilânına ait işlemlerle hisse senetleri, intifa senetleri ve tahvillerin çıkarılması her türlü vergi, resim ve harçtan müstesna ola-

caktır. Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunu ile Gider Vergisi Kanununda yapılması öngörülen tadillerle T. C. Emekli Sandığı Kanunu ile İşçi Sigortaları Kurumu Kanununda fonların yatırımlara tevcihi için ne gibi değişiklikler yapılması gerektiği de, tasarıda yer almaktadır.

B — Fıllı Durum

Nazarı münakaşa ve hukukî düzen tesisi çalışmalarını yanında sermaye piyasasını fiilen tesis etme çalışmalarının yapıldığı da görölmekte, mevcut mevzuat çerçevesi içinde yürütölen bu çalışmalar gittikçe inkişaf etmektedir. Bir yandan Holdingler kurulurken diğeri yandan sınaî kuruluşların hisse senetleri bankalarımız aracılığı ile halka satılmaktadır. İlk defa 15.10.1960 tarihinde özel bir kanunla tescilli sermayesi 70 milyon lira olan Yatırımlar Holding A. Ş. kurulmuş, bunu 1963 yılı sonunda 40 milyon lira sermaye ile kurulan Endüstri Holding A. Ş., hali hazır sermayesi 100 milyon liraya çıkarılan Koç Holding A. Ş. takip etmiştir.

Özel bir kanunla kurulan otorize sermayeli Ereğli Demir Çelik Fabrikaları A. Ş. hisse senetleri, bankalarımız aracılığı ile satıldığı gibi Good-Year Lâstik A. Ş. hisse senetleri de Garanti Bankası tarafından halka intikal ettirilmiştir.

Kuruluş gayelerinden birisi de her türlü hususî sınaî teşebbüse iştirak olan Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası'nın bu sahadaki çalışmaları daha kesif bir mahiyet arz etmektedir. Banka, bu gayeye medar olmak üzere kuruluşundan 1960 yılı sonuna kadar öz kaynaklarından 10 adet müesseseye 25.173.000.- liralık iştirâk taahhüdünde bulunmuş-tur ki bu meblâğ bankanın o tarihteki müseccel sermayesini aşmış bulunuyordu. 1958 Ağustosunda tatbikine başlanan stabilizasyon dolaşısıyla mevcut sınaî teşebbüslerin işletme sermayesi ihtiyacı artmış, bu ihtiyacı müesseseler ya sermayelerini arttırmak veya borç para kullanmak suretile karşılamışlardır. Ticarî bankaların o zamanki likiditelerinin arzu edilen krediyi temine yetmemesi, müesses bir sermaye piyasası bulunmayan memleketimizde sermaye artışını ortakların kendi öz varlıkları ile de karşılayamamaları muvacehesinde Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası karşılık paralardan Sermaye İştirâk Fonu tesis etmek üzere 1961 yılında 15 milyon lira almıştır. Bu Fonun gayesi, bir taraftan malî bünyesi zayıf olan müesseselerin malî bünyelerini kuvvetlendirmek, diğeri taraftan portföye alınan hisse senetlerini piyasaya arz ederek sermaye piyasasını harekete geçirmektir. 1961 senesinde 25 milyon, 1963 senesinde 25 milyon daha ilâve edilerek fon imkânları 65 milyon liraya yükseltilmiştir. Fon anlaşması-na göre hususî teşebbüs tarafından idare edilen ve hisselerinin % 51'i

hususî ellerde bulunan anonim şirketlerin yeni çıkaracakları hisse senetleri Fon kaynakları ile satın alınabilir. Bir şirketin sermayesine % 25'den fazla iştirâk edilemez. Fon rotatif olup portföydeki hisse senetleri satıldıkça veya Fonun kârı biriktikçe yeniden hisse senedi mübaaasında kullanılabilir. 1965 sonu itibarile Fondan vaki müracaatlar yekûnu 157. 7milyon liraya, taahhütler yekûnu ise 60.3 milyon liraya balığ olmuştur.

Geniş bir propaganda yapılmaksızın, satışa arz edilen hisse senetleri kolayca alıcı bulmuştur. Müesseselerin kârlılık durumu, öz varlıklarındaki artışlar nazara alınarak satış fiatları zaman zaman yükseltilmesine rağmen talepte bir azalma yoktur. 1963 yılında başlayan satış faaliyeti hakkında kısaca malûmat vermek faydalı olacaktır.

1963 yılında	3.050.000	liralık nominal değerli senet	3.564.000	liraya
1964	»	8.466.500	»	»
1965	»	6.590.000	»	»

satılmıştır. Üç yılda nominal kıymeti 18.086.000 liraya balığ olan bu satışlardan, Fon 3 milyon lira kâr temin etmiştir. Bir fikir vermesi bakımından alıcıların meslek grupları itibarile tasnifini de takdim ediyoruz.

6	adedi	Banka, Emekli Sandığı	6.725.000
32	»	İrat sahibi	2.150.000
46	»	Tüccar ve sanayici	3.699.000
46	»	Ev kadını	1.830.500
27	»	Serbest meslek erbabı	1.040.000
6	»	Muhtelif şirketler	1.260.000
46	»	Memur ve emekli	784.000
3	»	Okul	385.000
1	»	Sigorta Şirketi	240.000

Satışların 1/3'ü özel teşekkül olan Banka Emekli Sandıklarına yapılmıştır. İrat sahibi, ev kadını, serbest meslek erbabı, memur ve emeklilerin alışları ise toplam alışın 1/3'ünü bulmaktadır. Diğer yandan 18 milyon liralık hisse 213 şahıs tarafından alınmıştır. İrat sahibi, ev kadını, serbest meslek erbabı, memur ve emekliler 213 alıcının 151'i ni teşkil etmektedirler.

Aynı devrede borsada muamele gören hisse senetlerinin toplamı 38 milyon liraya yaklaşmaktadır. Bunların 10,5 milyon lirası banka ve sigorta şirketlerine, 2,5 milyon lirası Ereğli Demir Çelik Fabrikalarına ait olduğu düşünülürse bakiye 26,5 milyon liranın Türkiye Sınai Kalkınma Bankası dışında muamele gören kısmı sadece 8 milyon liradan ibaret kaldığı görülür.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın Borsadaki toplam satışların % 50'den fazlasını yapmasının sebebi tasarruf erbabının itimada şayan bir aracı müesseseye olan ihtiyacını gösterir. Bankanın, şirketlerin kuruluşlarına iştirâk ettiğinin, o şirketlere kredi açtığı, şirketlerin sevk ve idaresinde rol oynadığının bilinmesi itimadı temin etmeğe yetmektedir.

Bankanın 1965 sonu itibarile kendi kaynaklarından iştirâk taahhüdü 40,7 milyon, Fondan da 60,3 milyon lira olmak üzere 101 milyon lirayı bulmuştur.

Tedviri kendisine tevdi edilen bütün fonları birleştirip Maliye Bakanlığı ile tek bir anlaşma yapan Banka, sermaye piyasasının geliştirilmesine medar olmak üzere yeni bazı mükellefiyetler yüklenmekten kaçınmamıştır. Şimdiye kadar, yalnızca kurulan şirketlerin sermayelerinin % 25'ine kadar iştirâk edip bunların satıcılığı ile iştigâl eden Banka şu muameleleri de yapmaya başlayacaktır:

1. Sermayesinin % 50'den fazlası ve sevkü idaresi hususi ellerde bulunan teşebbüslerin ihrac edecekleri tahvil ve hisse senetlerini mübayaa etmek.

2. Banka, aracı «Underwiter» olarak da çalışacaktır. Yani, bir sınai teşebbüsün ihrac ettiği hisse senetlerinin tamamını satmak kastile satın alabilecektir. Ancak, yekûnu hiçbir zaman tescil edilmiş şirket sermayesinin yarısını geçmiyecektir.

Banka, malik olduğu hisse senetlerini Borsada kote ettirecektir. Diğer yandan, aracılık görevinin ifası için en az dört özel ticarî banka ile anlaşma yapacak, satmağı tahhüt ettiği hisse senetlerini tesbit edecek bir komisyon mukabilinde bu bankalar vasıtası ile alıcılara intikâl ettirecektir.

Bu anlaşma gereğince 1.1.1958 tarihinden itibaren her takvim yılının sonunda Bankanın tahtı tasarrufunda bulunan hususî teşebbüse ait hisse senetlerinin Bankaya maliyetleri üzerinden değerleri yekûnu, fonlar resûlmalini teşkil eden 314,5 milyon liranın % 10 - 30'u nisbetinde olacaktır ki, bu da yılda 31,4 - 95 milyonluk bir hisse senedi portföyü bulundurmaya tazammun eder.

Görüldüğü gibi Türkiye Sınai Kalkınma Bankası öz kaynak fonu arayan sınai teşebbüslerin esaslı bir müracaat kaynağı olmakta, bu fonksiyonunda genişletici tedbirler almaktadır.

YENİ BELEDİYE GELİRLERİ KANUN TASARISI VE SİGORTA ŞİRKETLERİNE YÜKLENEN MÜKELLEFİYETLER

Hayri BAŞER

(Şark Sigorta T.A.Ş.
Genel Müdürü)

Halen yürürlükte bulunan 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanununu kaldırarak yerine konmak üzere hazırlanmış ve 21.7.1966 günlü ve Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi 71 - 415/4284 sayılı Başbakanlık tezkeresile Millet Meclisine sunulmuş bulunan Yeni Belediye Gelirleri Kanun tasarısı Sigorta Şirketlerini mükellef tutan iki vergi getirmektedir :

a) Birincisi eski yangından korunma masraflarına sigorta kumpanyalarının iştirâk payı yerine geçmek üzere yangın söndürme vergisi (Madde 65 - 68)

b) İkincisi de iş yerleri belediye sınırları içinde bulunan ticarî, sınai, meslekî faaliyetleri kapsayan meslek vergisi (Madde 1 - 13).

A) Malûm olduğu üzere 5237 numaralı Belediye Gelirleri Kanunun 15 inci maddesi aşağıdaki hükmü koymuştur :

«Mad. 15 - Yangın söndürme vasıtalarını tamamlamak veya devam ettirmek üzere belediyeler kendi sınırları içindeki binalar için yapılan muamelelerden dolayı yangın sigorta ve mükerrer sigorta şirketleri - nin aldıkları primler üzerinden % 10 nisbetinde yangın söndürme masrafına iştirâk payı alır.

Bu paylar hiçbir surette müşteriye intikal ettirilemez.»

Sözü geçen maddenin sonuncu fıkrasındaki hüküm bu payın diğer vasıtalı vergilerde olduğu gibi sigortalılara intikâl ettirilmesine mani olmuştur. Esasen Kurumlar Vergisi'ne tâbi olan sigorta şirketlerinin malî takat ve kazançlarıyla ve ayrıca vergide adalet ve seyyaniyet prensipleriyle bir gûna ilgisi ve bağlantısı bulunmayan bu en iptidaî «Chiffre d'affaires» vergisinin kaldırılması her şeyden önce hayırlı olmuş ve bir haksızlığı düzeltmiştir.

Şimdi yerine konulması ön görülen yangın sigorta vergisi hakkında tasarıda sevk edilen maddeler şunlardır :

Mevzu :

Mad. 65 - Belde sınırları içindeki menkul ve gayri menkul mallar için yapılan yangın sigortaları (mükerrer sigortalar dahil) dolayısıyla alınan primler, yangın sigorta vergisine tâbidir. (Belde sınırları yerine belediye sınırları deyimi müreccahtır.)

Mükellef :

Mad. 66 - Yangın Sigorta vergisini sigorta şirketleri ödemekle mükelleftir.

Matrah :

Mad. 67 - Yangın sigorta vergisinin matrahı 65 inci maddede sözü edilen muameleler dolayısıyla alınan primlerin tutarıdır. Sigorta şirketleri, vergilendirme dönemi içinde yangın sigorta muamelelerine ait primleri iptâlin vuku bulduğu döneme ait matrahtan indirebilirler.

Nisbet :

Mad. 68 - Yangın sigorta vergisinin nisbeti % 10 dur.

Tasarının yangın söndürme vergisine dair yukarıdaki 65 - 68 inci maddelerile ilgili gerekçesinde :

«Tasarının 65 - 68 inci maddelerinde tedvin edilmiş olan yangın sigorta vergisi de belediye sınırları içindeki menkul ve gayri menkul mallar için yapılan yangın sigortaları dolayısıyla alınan primleri vergi mevzuuna almaktadır. Belediyelerin yangın dolayısıyla yapmakta olduğu hizmetleri karşılamak üzere, sigorta şirketlerinden alınacak olan bu vergi, mükerrer sigortalar için alınan primleri de kavramaktadır. Menkul ve gayri menkul malların yalnız yangın sigortası dolayısıyla alınan primleri mevzuuna alan **bu verginin müşteriye intikali mümkün bulunmaktadır.** Bu hususu önleyici mahiyetteki mer'î hükmünde mükellefiyetin yangından korunma masraflarına iştirak payı şeklindeki mahiyetinin kaldırılarak, bu mükellefiyetin vergi vasfında görülmesi muvacehesinde tasarıda yer verilmiştir» denilmektedir.

Bu açıklamanın da doğruladığı üzere tasarı yeni verginin, Gider Vergilerinde olduğu gibi sigortalı müşterilere intikal ettirilmesini mümkün kılmaktadır.

Şu kadar ki ;

1) Yangın sigortalarında Türkiye portföyünün terekkep tarzı itibarile muhteviyat sigorta primleri bina sigorta primlerinin takriben

üç misli olduğu ve bugüne kadar muhteviyat sigorta primlerinin ver -
gilendirme dışında kaldığı gözününde tutulursa hem bina, hem muh-
teviyat sigorta primlerine şâmil vergi nisbetinin % 10 dan % 5 e in-
dirilmesi, (zira pek az memlekette ve o da bina vergisinin «centime
additionnelle» i kesri munzamı olarak alınan bu verginin sigorta şir-
ketlerinden cibayetine rastlanmamaktadır).

2) Ödenecek paraların binlerce belediyeğe göndermedeki tatbikat
zorluğundan kurtulabilmek için İller Bankası nezdinde bu maksatla
açılacak bir fona yatırılması,

3) Bu fonda toplanacak paraların yangını söndürmeye mahsus a-
raçlarla cihazlanmaya muhtaç belediyeler arasında paylaşılmasını sağ-
lamaya matûf hükümle verginin esas maksat ve gayesine hasrû tahsis
edilmesi,

4) Vergi tarhiyatının sigorta şirketlerinin yangın sigortaları istih-
sâl ve iptâl kayıtlarını işledikleri resmi ve her zaman Maliye'nin kont-
rolü altındaki registrolarında mukayyet sigorta primleri hasılatı üze-
rinden yapılması,

5) Sigorta primlerinin hangisi tahsil edilmiş, hangisi tahsil edile -
memiş, tahsil edilenlerinin ne kadarı tahsil edilmiş, ne kadarı edilme-
miş olduğunu tesbitte mevcut imkânsızlık derecesindeki müşkülât na-
zarı itibara alınarak primlerin tahsil edilmiş olup olmadığına bakıl -
maksızın kayıtların resmi registrolara işlendiği ayı takip eden üçüncü
ayın sonuna kadar bulunacak vergi tutarının İller Bankasına yatırı-
mak suretile tahsil olunmasının kanun metni içinde yer alması ve bu
noktadan her belediye meclisinin birbirinden farklı kararlar alması
ihtimalinin ve bu ihtimâlin tatbikatta meydana getireceği karşılıkların
şimdiden önlenmesi,

Her bakımdan temenni ve tavsiyeye şâyandır.

B) Meslek vergisi bakımından sigorta şirketleri 1 numaralı tab -
lonun en yüksek kademesine girmekte ve böylece verginin en yüksek
miktarını ödemekle mükellef tutulmaktadır. Tasarı gerekçesinin 15 in-
ci sayfasında belirtildiği veçhile: «İşletmelerden alınan levha resmi
kendiliğinden bu verginin bünyesinde toplanmış olması gerektiği» ya-
zıldığı halde tasarının 16 ncı maddesi hükmü sadece «gerçek kişilerin
ikametgâhlarının iç ve dış yapılarında veya sair yerlerinde kimlikleri-
ni gösteren levhalar vergiden müstesnadır» denilmektedir. Sigorta
Şirketleri gerçek kişiler değil tüzel kişiler olduğundan istisna madde-
sinin dışında kalmaktadır. Bunun bir unutmaya eseri olduğu anlaşıldığın-
dan, gerçek kelimesinden sonra tüzel kelimesinin de eklenmesi sureti-
le madde metninin düzeltilmesi icap eder.

PIYASA HAREKETLERİ

Hazırlayan: Yıldırım KILKIŞ

A — SANAYİ MAMÜLLERİ :

1. Dokuma Sanayi Mamülleri :

a) Yünlü Dokuma :

Mevsim itibarile havaların soğuması ve şiddetli bir soğuk dalgasının memleketimizi bir müddet sarmış olması, yünlü dokuma piyasasını canlandırmıştır. Bununla beraber sonbahar aylarından beri uzun bir devre hareketlenemiyen bu piyasada stoklarda bir azalma görülmediği gibi, fiyatlar da geçen ayın seviyesinde kalmıştır.

Yünlü dokuma fiyatlarının bulunduğu seviye ile ihtiva ettiği karışık iplik nispeti hakkında tüketicinin şüphesinin, bu piyasanın beklenen hareketi göstermesini önlediği ifade edilmektedir.

Önümüzdeki devrenin mevsim ve yaklaşan bayram tesirile canlanması beklenmektedir.

b) Pamuklu Dokuma :

Geçen devre tahmin edildiği gibi pamuklu piyasasında talep artmıştır. Bu artışın Ramazan Bayramı dolayısıyla olduğu ilgililerce belirtilmektedir. Artan talebin tesirile fiyatlarda 15-50 kuruş arasında yükselme olmuştur.

Döşemelik 88/90 cm. 4,10 TL'na, Ottoman poplin 88/90 cm. 4,15 TL'na, saten lüks 138/140 cm. 8,30 TL'na, fasone AA 138/140 cm. 8,25 TL'na, işçi elbiseliği 143/145 cm. 7,50 TL'na yükselmiştir.

Pamuklu dokuma piyasasının canlılığının, önümüzdeki devrede devam etmesi şüphelidir. Zira Ramazan geçmiş ve mevsim itibarile talep yünlü dokuma piyasasına yönelmiştir.

2. Züccaciye ve Pencere Camı :

a) Züccaciye :

Yılbaşı ve Ramazan bayramı dolayısıyla canlanan züccaciye piyasasında aynı seviye devam etmektedir. Bu durum stokların bir miktar azalmasına ve fiyatların yükselmesine tesir etmiştir.

Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A. Ş. piyasa ihtiyaçlarını karşılamaya büyük bir gayretle çalışmaktadır. Bu arada A.B.D. ne 17.366 dolar tutarında çeşitli züccaciye ihraç edilmiş bulunmaktadır.

Züccaciye piyasasındaki canlılığın önümüzdeki Kurban Bayramına kadar biraz yavaşlaması beklenmektedir.

b) Pencere Camı :

Pencere camı piyasasında yavaşlama olduğundan fiyatlarda bir değişiklik görülmemiştir. Çayırova Fabrikası her kalınlıktaki pencere camı üretimine hızla devam ettiğinden azalmış bulunan stoklar tamamlanmaktadır.

Buzlu cam (Arnova cam) ihtiyacı, Anlaşmalı Memleketlerden ithâli kabul edilen 500.090 dolarlık miktar ile karşılanmış ve fiyatlar 33-34 TL. seviyesinde kalmıştır. Ancak Romanya menşeli buzlu camların kalitesinin düşük olduğu ve verdiği zayıf sebebiyle perakende fiyatların 38-40 TL. na yükseldiği görülmektedir.

Bu piyasanın aynı durgun seviyeyi muhafaza etmesi beklenmektedir.

B — İNŞAAT MALZEMESİ :

1. Yuvarlak Demir :

İnşaat malzemesi piyasalarındaki genel durgunluk devam etmektedir. Bu durum yuvarlak demir satışlarını da etkisi altına almış ve fiyatların 5-8 kuruş gerilemesine sebep olmuştur.

Karabük Fabrikaları tarafından ithâl edilen 14 bin ton kütük memlekete gelmiş ve ihtiyaç sahiplerinin talepleri karşılanmıştır.

Piyasanın durgunluğu ve arzın bollaşması dolayısıyla stoklar da artmaya başlamıştır.

1967 Ocak başı itibarile fabrika satış fiyatları şöyledir:

6 mm. lik firkete	185 — 190 Krş.
6 mm. lik kanga	180 — 192 Krş.
8 mm. lik yuvarlak	173 Krş.
10-12 mm. lik yuvarlak	170 Krş.
14-22 mm. lik yuvarlak	165 Krş.

Yuvarlak demir piyasasının, inşaat mevsiminin başlangıcına kadar bu şekilde devam etmesi normaldir.

2. Profil Demir :

Profil demir satışları % 10 azalmış ve kalın I demiri ile 20-26 lık U demiri fiyatlarında 10-15 kuruş gerileme olmuştur. Buna mukabil 5 lik ve 10 luk U demirlerle, T demiri çeşitleri fiyatları sabit kalmıştır.

3. Çimento :

Çimento piyasasının geçen yılın son ayındaki sakin durumu, yeni yıla çok değişik bir manzara arz ederek başlamıştır. İki fabrikanın üretimlerini, tamir maksadile durdurmaları ve bayilerin ekserisine mal vermemeleri dolayısıyla fiyatlar 10 TL. na yükselivermiştir. Talebin durgun olduğu bir mevsimde bu yükselişin, çimento üreticileri tarafından meydana getirildiği ifade edilmektedir.

Sanayi Bakanlığı tarafından konu ele alınmazsa, fiyat artışının devam etmesi endişe ile beklenmektedir.

Beyaz çimento da ise durum sakindir. Fiyatlar değişmemiştir.

4. Kereste :

Kereste piyasasında iş hacminin % 10 azaldığı ifade olunmaktadır; ancak fiyatlarda bir gerileme yoktur. Sakin olan bu piyasanın durumunun daha bir müddet devam edeceği tahmin olunmaktadır.

1967 Ocak ayı itibarile fiyatlar şöyledir: (m³)

Çam (doğramalık)	750 — 900 TL.
Çam (Kaba işler için)	550 — 650 TL.
Çıralı Çam (üstün evsafı)	900 — 1.000 TL.
Kök nar (doğramalık)	640 — 700 TL.
Kök nar (kaba işler için)	550 — 650 TL.

5. Karo Fayans :

Yerli malların piyasaya arzı bol bir şekilde devam etmektedir. Bu sebeple fiyatlar, talebin azalmamasına rağmen geçen devrenin aynı kalmıştır.

Bu durumun devam etmesi, hatta fiyatlarda biraz gerileme olması beklenmektedir.

C — GIDA MADDELERİ :

1. Bakliyat ve Pirinç :

Piyasa canlıdır. Fakat arzın bol olması fiyatların yükselmesine mâni olmuş, hatta mercimek hariç diğer kalemlerde fiyatlar 5-10 kuruş arasında gerileme göstermiştir.

1967 Ocak ayı itibarile bakliyat fiyatları şöyledir :

Dermason fasulye	280 — 300 Krş.
Horoz fasulye	230 — 240 Krş.
Nohut	190 — 210 Krş.
Kırmızı mercimek	230 — 250 Krş.
Yeşil mercimek	260 — 280 Krş.

Pirinç üretimin bolluğu fiyat artışlarını, artan talebe rağmen, önlemiş ve fiyatlar sabit kalmıştır. Bersani pirinçler 270 kuruşa, karolin cinsi 300 kuruşa, maratelli cinsi 250 kuruşa kadar muamele görmüştür.

Bu durumun devam etmesi ve fiyatların nisbî bir istikrar muhafaza etmesi beklenmektedir.

2. Zeytinyağ ve Diğer Nebatî Yağlar :

Margarinlerin piyasaya arzı, Turyağ grevinin sona ermesi ile normale avdet etmiştir. Fiyatlar da normal seviyesine dönmüştür.

Zeytinyağ piyasası hâlâ durgunluktan kurtulamamıştır. Yeni mahsûl zeytinyağı piyasaya gelmiştir. Ancak yemeklik zeytinyağ üretiminin az olacağı ifade edilmektedir. Bu durum birinci kupe yağ fiyatlarının 10 kuruş artmasına sebep olmuş ve fiyat 690 kuruşa yükselmiştir. Ekstra ekstra zeytinyağ ise hâlen 770 kuruştan muamele görmektedir.

Bununla beraber yemeklik zeytinyağ fiyatlarının bir miktar artması beklenmektedir. Bu durum diğer nebatî yağların fiyatlarını etkileyeceğinden önümüzdeki

devrede fiyat yükselmesi muhtemeldir. 1967 Ocak başı itibarile margarinler 630 - 640 kuruştan, nebatî yağlar 525 - 530 kuruştan muamele görmüştür.

3. Beyaz Peynir :

Beklenen fiyat artışı beyaz peynir piyasasında görülmektedir. Üretimin durduğu, kok teneke fiyatlarında yükselme olduğu bu devrede fiyat artışının devamı beklenmektedir.

D — ALTIN FİYATLARI

1966 Aralık ayının son yarısında ve 1967 Ocak ayının ilk üç haftasında altın fiyatlarının seyri şöyledir: (TL)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
26.12.1966	98	164	121
2. 1.1967	97,70	164	121
9. 1.1967	98	165	122
16. 1.1967	97,80	164	121

E — TOPTAN EŞYA FİYAT İNDEKSİ :

1958 - 100 itibarile, İstanbul toptan eşya fiyat indeksi, 1966 Aralık ayında 152,4 olmuştur. 1966 Kasım ayı indeksi 151,2; 1965 Aralık ayı indeksi ise 145,8 idi.

F — DIŞ TİCARET :

1966 Kasım ayına ait ihracat ve ithalât rakamları şöyledir:

1. İhracat :

1966 Kasım ayı ihracatı 469.305.000.- TL. dır. 1966 Ocak - Kasım İhracat toplamı ise 3.694.699.000.- TL. dır Bu rakam, 1965 yılının aynı 11 aylık devresine nazaran 231.759.000.- TL. fazlalık göstermektedir.

İhracat kalemlerinde 1966 Kasım ayındaki artış, 1965 Kasım ayına nazaran bakır, tütün, şeker ve mamûlâtı, pamuk, hayvan yemleri, ağaç ve mamûlâtında olmuştur.

Azalma ise canlı hayvanlar, meyveler, yağlı tohumlar ve akaryakıt kalemlerindedir.

1966 Kasım ayı itibarile ihracatımız, 1965'in aynı ayına nispetle, EFTA memleketlerine ve dolar sahasına artma; Avrupa Ekonomik Topluluğu ve bütün Anlaşmalı Memleketler azalma göstermiştir.

2. İthalât :

1966 Kasım ayı ithalâtı 512.748.000.- TL., 1966 Ocak-Kasım devresi ithalât toplamı ise 5.837.751.000,— TL. Bu rakam 1965 in aynı 11 aylık devresine nazaran 1.203.120.000,— TL. daha fazladır.

1966 Kasım ayındaki ithalâta, 1965 yılının aynı ayına nazaran akaryakıt, organik ve inorganik kimyevî müstahsallar, plâstik maddeler, deri ve kösele mamûlâtı kalemlerinde artış olmuştur. Azalma ise sun'î gübreler, boya ve vernikler, kauçuk ve mamûlâtı, hububat, hayvanî ve nebatî yağlar, canlı hayvan ve hayvan mahsûlleri kalemlerindedir.

1966 Kasım ayı ithalâtımız, 1965'in aynı ayına nazaran, Avrupa Ekonomik Topluluğu, EFTA memleketleri ve bütün Anlaşmalı Memleketlerden artmış; dolar sahası memleketlerinden azalmıştır.

PİYASA HABERLERİ

Yeni Sınai Yatırımlar

Derleyen: Alp GÜRUS

Petro - Kimya Sanayii 1965'da İşletmeye Açılacak :

Memleketimizin en büyük kimya tesisini teşkil edecek olan Petro - Kimya kompleksi, açıklandığına göre, 1969'da üretime başlayacaktır.

İzmit'te yarımca mevkiinde kurulmakta olan ve 550 milyon liralık bir yatırımı gerektiren bu tesis tam kapasite ile faaliyete geçtikten sonra yılda 23 milyon dolarlık bir döviz tasarrufuna imkân verecektir. Yapılacak yatırımın 380 milyon lirası dış, 170 milyon lirası da iç kaynaklardan sağlanacaktır.

Ham Petrolden takriben 2000 çeşit kimyasal ürün elde edebilecek olan Petro-Kimya Sanayiinde ön plânda üretilecek belli başlı ürünler şunlardır:

Plâstik İmalât Sanayii için lüzumlu ham maddeler :

— Ziraatte kullanılacak çeşitli plâstik malzemenin özellikle köy içme suyu naklinde ve sulama işlerinde kullanılan plâstik boru, hortum, sulama tesislerinde ihtiyaç duyulan çeşitli kimyasal ürünün ham maddeleri,

— Çeşitli sanayi branşlarında ezcümle buzdolabı, radyo ve diğer elektrikli cihazlar, sun'î deri, ayakkabı, yer döşemesi, ambalaj malzemesi üretiminde kullanılacak plâstik malzemenin ham maddesini teşkil eden 26 bin ton Polivinil Klorür ve 10 bin ton Polistiren,

— Çamaşır tozlarının ham maddesi :

Çamaşır ve temizlik işlerinde kullanılan çeşitli deterjanların ham maddesini teşkil eden 10 bin ton dodesil benzol,

— Karbon Karası :

Oto lâstik sanayii ile boya ve plâstik sanayiinin belli başlı ham maddelerinden biri olan 15 bin ton karbon karası,

— Sentetik Elyaf :

Yünlü, pamuklu kumaş imalâtında tüketimi gittikçe genişleyen sentetik elyaf ham maddesi olan 5 bin ton poliakrilonitril,

— Sudkostik :

Çeşitli sanayi kollarında kullanılan 20 bin ton Sud Kostik.

Memleketimizde Telli ve Emprime Cam Fabrikası Kuruluyor :

Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları, Sovyetler Birliği ile bir telli ve emprime Cam Fabrikası için proje hazırlanması konusunda anlaşmaya varmıştır.

Sovyetler Birliğinden 10 komple tesis satın alınması ile ilgili anlaşma çerçevesindeki projeler 1967 Mayıs ayına kadar tamamlanmış olacaktır.

Üretim kapasitesi 18 bin ton olarak tesbit edilen fabrikanın, projesi tamamlandıktan sonra, inşaatı ve teçhizatı konusundaki görüşmelere başlanacaktır.

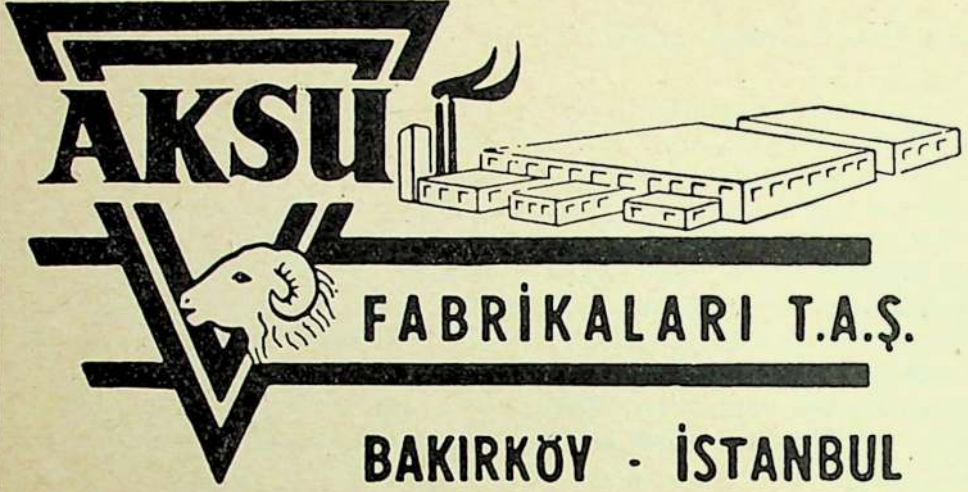
Poliester Fabrikasının Temeli Atıldı

Adana'da Özel Sektör tarafından kurulacak olan Şasa Poliester Sentetik Elyaf ve iplik İmalâtı Fabrikasının temeli 5.1.1967 de Devlet ve Hükümet başkanlarının da hazır bulundukları bir törenle atılmıştır.

Makine ve tesisleri için 6-7 milyon dolar sarfedilecek olan fabrika cem'an 150 milyon liraya mal olacaktır. Üretim kapasitesine göre günde 18.000 Kg. yün ve pamuk tipi poliester elyafı imâl edecek ve bunları tops haline getirerek tekstil sanayiinin istifadesine arz edecektir. Fabrika yan ürün olarak da günde 6-8 ton metonal üretecek ve halen kurulmakta olan Form Aldehit Sanayiine de gerekli ham madde temin etmiş olacaktır.

Halen ithalâtla karşılanan ürünleri imâl edecek olan Poliester Fabrikasının yılda takriben 10 milyon dolar tutarında döviz tasarrufu sağlayacağı tahmin edilmektedir.

BAKIRKÖY — OSMANİYE — İSTANBUL

Tel: (Santral) — 71 64 33/71 64 34

TEL: (Müdür) — 71 62 50

YAPAĞI YIKAMA TESİSLERİ : Her çeşit yapak, tiftik uygun şartlarla ve ihracaat yapaklarını istenilen randımana göre yıkar.

BOYA TESİSLERİ : Her çeşit yapak, pamuk ve sun'i elyafı, yapak, tops, bobin ve çile halinde, her nevi yünlü ve yarı yünlü kumaşları istenilen renk ve haslıkta boyar.

İPLİK TESİSLERİ :

Kamgarn Tesisinde : Yün, Viskon ve Viskonlu topslar yapar, Her nev'i dokuma, trikotaj iplikleri, ekrü ve boyalı olarak en üstün düzgünlükte bükür. Sipariş üzerine fantazi iplik yapar.

Streichgarn Tesisinde : Her kalitede kadın, erkek kumaşları, şayak ve battaniye için düz, nopeli, fantazi bükümlü iplik yapar.

Sentetik İplik Tesisinde : Her türlü sentetik elyaftan, dokuma trikotaj ipliklerini, ekrü, boyalı olarak en üstün düzgünlükte bükür.

APRE TESİSLERİ : Her nev'i yünlü kadın ve erkek elbise, palto ve mantoluklarıyla battaniyeleri istenilen düzgünlük ve nefasette apre eder. Her nev'i güve-yemez ameliyesi yapılır. Kumaş karbonize edilir.

DOKUMA : Bilumum yünlü dokuma ve battaniye imâl edilir.

BİLÜMUM BANKA MUAMELELERİ İÇİN

TÜRKİYE BANKASI

hizmetinizdedir

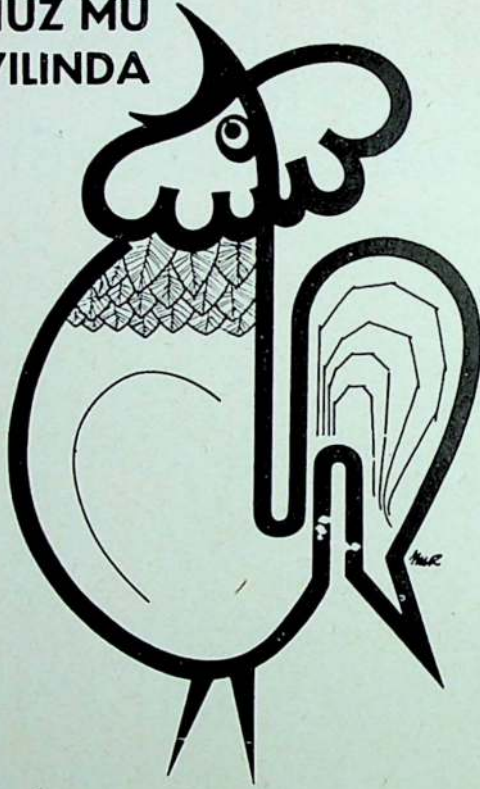

Umum Müdürlük - Ulus Meydanı (Ankara)

CARİ HESAPLAR ● HAVALİ ● TİCARİ SENETLER ● KREDİ MEKTUPLARI
● KEFALET MEKTUPLARI ● DÖVİZ ALIM VE SATIMI ● SEYAHAT
ÇEKLERİ ● İTHALÂT AKREDİTİFLERİ ● KİRALIK KASALAR ● v. s.

DÜNYANIN HER TARAFINDA MUHABİRLERİ VARDIR

DUYDUNUZ MU
1967 YILINDA

15 milyon
ZİRAAT
BANKASI

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Mevduatta Görülen Eğilimler	4	Prof. Dr. Zeyyat Hatiboglu
1967 Yılı Devlet Bütçesi	8	Ali Şakir Ağanoglu
Bankaların Finansal Yapıları, Kaynak ve İmkânlarının Tedafiki (Özkaynaklar)	14	Hikmet Keyman
Özel Yatırım Bankası Kanun Tasarısı Üzerine	23	Doç. Dr. Mehmet Yazıcı
Amerikan Bankacılığının Gelişimi (Çev. Necdet Durakbaşı)	29	E. Sherman Adams
Amerikadan Mektuplar	40	Dr. Mustafa A. Aysan
Büyük Ülkeler İnşaatı Nasıl Finanse Ediyor?	49	La Banque'dan Çev. Alp Gürus
Mehmet Odabaş Produktivite Kurumu «Personel Rejimi» Semineri	52	Sabıha Sunan
Piyasa Durumu	58	Yıldırım Kalkış
Okuyucu Soruları	63	Banka Dergisi

cilt : 4 sayı : 3

Mart - 1967